

RODNEY BOLT

GHIDUL XENO® FOBULUI

Xenofobie:

s.f. (<fr: *xénophobie*) frica
irațională de străini, probabil
justificată, întotdeauna
de înțeles.

olandezii

NEMIRA
plăcerea lecturii

Rodney Bolt
Ghidul Xenofobului - Olandezii

Rodney Bolt
The Xenophobe's Guide to The Dutch
© Copyright Oval Projects, 1995, 1999, 2008

© Nemira, 2010

Traducere din limba engleză Adriana Bădescu

Coperta colecției: Dana MOROIU, Corneliu ALEXANDRESCU
Ilustrația copertei: Irina DOBRESCU

Redactor: Nicoleta Ghement
Tehnoredactor: Stelian BIGAN

„Ghidul Xenofobului” este o marcă înregistrată.
Toate drepturile rezervate.

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-579-048-3

Lectura digitală protejează mediul

Versiune electronică realizată de Elefant.ro

Carte digitala cu drept exclusiv de folosire pentru marius birla,
mvboss2000@yahoo.com , telefon 0767606050.

Cuprins

Naționalism și identitate

Character

Atitudini și valori

Obsesii

Comportament

Maniere și etichetă

Cultură

Destindere și distracții

Umor

Mâncare și băutură

Sănătate și igienă

Obiceiuri și tradiții

Sisteme

Crimă și pedeapsă

Afaceri

Guvernare și birocrație

Limbă

Rodney Bolt s-a născut în Africa și ani la rând a avut pașaport irlandez, permis de conducere britanic și viză de ședere olandeză. După ce a locuit și a muncit în Grecia, Anglia și Germania, s-a stabilit la Amsterdam, unde creaturile hibride asemenea lui încă trec neobservate și chiar se pot simți ca acasă. Iar el s-a simțit atât de mult ca acasă, încât în 2008 a fost naturalizat.

În anii optzeci a condus un teatru-pub în Londra și a lucrat ca director de sală de spectacole, profesor de engleză, meditator și ziarist. Acum își câștigă existența din scris și din jurnalele de călătorii, abandonând în cele din urmă încercările de a rezista tentației tipic olandeze de a produce romane. *History play*, prima sa lucrare de ficțiune, publicată în 2004, a fost urmată doi ani mai târziu de o biografie a libretistului lui Mozart (*Lorenzo Da Ponte: The Adventures of Mozart's Librettist in the Old and New Worlds*).

Locuiește într-un apartament cu perdelele mereu trase în lături, unde a cedat cu voieșie multor obiceiuri și ispite olandeze, deși nu se va împăca niciodată, dar niciodată, cu vasul de toaletă tipic olandez.

Populația Olandei este de 16,5 milioane de locuitori – comparativ cu 5 milioane danezi, 5 milioane scoțieni, 10 milioane belgieni, 45 de milioane spanioli, 62 de milioane englezi, 64 de milioane francezi, 82 de milioane germani și 306 milioane americani.

Olanda este pe jumătate cât Scoția, puțin mai mică decât Danemarca, și ar putea încăpea în Spania de douăsprezece ori.

Naționalism și identitate

Un cititor prevenit, un xenofob convertit

Caracterul olandezilor este indisolubil legat de relieful țării lor. Teritoriul național este atât de plat, încât chiar și vacile bălțate ies în evidență atunci când privești în zare. Așa se face că olandezii sunt obișnuiți cu orizonturile largi și îndepărtate și cu o bună luminozitate. Libertatea, deschiderile ample și buna vizibilitate sunt esențiale pentru ei. Puțini ar fi fericiți dacă s-ar vedea nevoiți să trăiască într-un ținut împădurit. Când unul dintre cunoscuții romancieri olandezi le-a oferit cadou părinților săi, la cea de-a cincizecea aniversare a căsătoriei, o excursie în Elveția, a fost uimit să-i vadă revenind în țară după nici două zile. Mama lui era teribil de dezamăgită. De la fereastra camerei de hotel, i-a explicat ea, nu avea nici o priveliște pentru că o blocau munții.

Peisajul olandez este plat și tern. Intruziunile, precum copacii, apar în modele și aranjamente ordonate. Apa, care amenință să copleșească întreaga țară, este dirijată în canale drepte. Controlul și moderația sunt la fel de importante și în comportamentul uman. „Copacii înalți sunt cei mai bătuți de vânt”, avertizează olandezii, care folosesc pentru a defini excesele termenul *overvloed*, „revărsare” – ca și când apa ar fi dat deja peste marginea digurilor. În Olanda, persoanele extravagante nu cheltuiesc banii peste măsură, ci îi „varsă”.

Teritoriul olandez este luminos, dar nu strălucitor – un tărâm al nuanțelor de verde, cenușiu și maro. Această schemă coloristică a fost preluată și în orașe, unde clădirile sunt construite în principal din cărămidă brună, iar legislația locală stipulează că ușile de la intrare trebuie să fie vopsite în aceeași nuanță de verde. Când Van Gogh și-a părăsit țara natală pentru regiunile mai însorite și mai accidentate din sudul Franței, a renunțat în picturile sale la tușele calme, carnale, de maro, ale *Mâncătorilor de cartofi*, a trecut la nuanțe mai țipătoare și a înnebunit.

Cum se văd ei pe ei

Din confortul imaculatei lor camere de zi, olandezii v-ar putea spune că sunt cei mai curați oameni din lume, că sunt strânși la pungă, au un cap bun pentru afaceri, un talent nepereche la limbile străine, o inegalabilă capacitate de a se înțelege între ei și un șarm inimitabil. Sunt însă mult prea modești ca să admită în public – fără a fi îmboldiți – că toate acestea le conferă o anume superioritate față de celelalte națiuni.

Mai presus de orice, olandezii se mândresc cu toleranța și cu flexibilitatea lor – calități care, pe lângă faptul că au un caracter lăudabil, sunt și utile și în afaceri. Acest vâl al bunăvoinței nu este sută la sută liberal, ci e țesut din firul robust al comerțului, fiind suficient de gros pentru a acoperi unele inconsecvențe sâcâitoare, precum nerecunoscuta lipsă de încredere în marocani, dezgustul pricinuit de mirosurile mâncărilor gătite în apartamentul de dedesubt sau furia provocată de străinii care se împleticesc nepricepuți pe bicicletă, blocându-le calea celorlalți.

Cum îi văd alții pe ei

Majoritatea celorlalte popoare îi consideră pe olandezi organizați și eficienți – cam ca germanii, dar nu chiar atât de impresionanți. Ar fi și greu să te simți temător în fața unei națiuni de fermieri rumeni în obraz, care locuiesc în mori de vânt și au saboți în șifonier, lalele în grădină și grămezi de roți de brânză în cămară.

Dar olandezii au și reputația de a fi încăpățânați, voluntari și incorigibil de meschini. Belgienii merg chiar mai departe și se plâng că vecinii lor sunt de-a dreptul machiavelici în ceea ce privește afacerile. În general însă, celelalte națiuni îi consideră sinceri și direcți până la exagerare. Francheța olandezilor îi deconcertează total pe reprezentanții popoarelor mai reticente, precum japonezii, care îi socotesc cei mai aroganți și mai nepoliticoși dintre europenii cu care au de-a face – deși recunosc că sunt impresionați de priceperea lor în domeniul comercial. „Pe unde a trecut un olandez, nici măcar iarba nu mai crește”, spun niponii.

Englezii îi privesc cu o reținută aprobare, ca pe europenii care se apropie cel mai mult de sacrosancta calitate de a fi britanic. Dar această

amiciție nu a existat întotdeauna. În secolul al XVII-lea, cele două puteri maritime săreau una la beregata celeilalte. Un pamflet englezesc spumega: „Olandezul e un vierme de brânză pe două picioare, zdravăn și gras. E o creatură atât de dedată la a mânca unt, a bea seu și a luneca de colo-colo șa patinaț, încât lumea întreagă îl știe că-i un ins alunecos.” Limba engleză s-a îmbogățit cu un număr impresionant de termeni peiorativi, printre care „curaj olandez” (bravură indusă de beție), „confort olandez” (lucrurile puteau fi și mai rele) și „aur olandez” (fals). Și astăzi se mai fac simțite unele reminiscențe ale acestei atitudini, concretizate în tendința unora (îndeosebi lucrători vamali) de a-i privi pe olandezi ca pe o națiune de porno-drogați. Dar la nivel general, olandezii sunt bine priviți de britanici pentru că toți prind BBC-ul prin cablu și vorbesc engleza fără a-și scrânti limba și fără a afecta prea mult urechile celor care-i ascultă.

Cum le-ar plăcea să fie văzuți

Olandezii și-ar dori să fie percepuți ca fiind europeni prin excelență, asimilând pentru asta cu asiduitate atât de mult din specificul popoarelor din jurul lor, încât aproape că și-au distrus propria identitate culturală. Acesta a fost însă un lucru bun – la fel ca rezultatul său logic, flexibilitatea și toleranța care îi caracterizează. O altă consecință a acestui proces de asimilare este faptul că majoritatea celorlalte națiuni găsesc câte ceva familiar la olandezi, iar asta înseamnă că toată lumea îi agreează.

Faptul că Olanda este țâncul din clasa Europei nu-i deranjează nici pe locuitorii ei, nici pe politicieni. Făcând suficientă gălăgie și strigându-și părerile cu privire la orice problemă, chiar și un țânc se poate face remarcat. Și, cu puțin noroc, poate deveni chiar șeful clasei – o misiune de care se poate achita, cu ajutorul propriei sale experiențe în materie de nedreptăți și oprimare, mai bine decât colegii pe care se abține să-i numească. Mai ales pe cei cunoscuți pentru trecutul lor de bătăuși.

Cum îi văd ei pe alții

În ciuda faptului că vreme de secole s-au străduit să se apropie de Insulele Britanice, olandezii au opinii indecise când vine vorba despre

englezi. Se arată surprinși de faptul că niște bieți insulari ca ei, care se retrag în cochilia lor când le vorbește cineva despre sex, reușesc să scrie cărți atât de bune și să administreze – în modul lor amatoricesc – unele dintre cele mai puternice bănci din lume (una înghițind-o chiar pe cea mai tare din Olanda). De asemenea, îi consideră pe englezi răsuflați și cam prețioși, dar se dau în vânt după lenjeria lor, uimiți că un popor atât de înțepat poate crea modele atât de practice și de elegante. În unele cercuri, stilul britanic este considerat ca fiind culmea șicului. Tweedul, materialele lucioase și costumele în dungulițe sunt preluate de cei bogați și lipsiți de ostentație, ori de cei care aspiră la acest statut.

La fel ca majoritatea vecinilor europeni, olandezii înghit pe nerăsuflăte floricelele culturii americane, dar arată cu degetul spre autorii ei, ca fiind inepti și găunoși. Filmele de călătorii, mai cu seamă, sunt pe gustul olandezilor iubitori de libertate și de spații larg deschise. Aerul de autostopist rătăcit este moda zilei în Olanda.

Franța și Italia sunt considerate țări potrivite pentru petrecerea vacanței, dar locuitorii lor sunt priviți de olandezi cu o ușoară dezaprobare. Francezii sunt prea frivoli pentru a câștiga admirația unui popor care îl are pe Calvin în măduva oaselor și, în plus – susțin olandezii – sunt doar niște obstrucționiști care nu știu ce-i aceea toleranță și n-au fler la negocieri. O țară care le permite țăranilor ei să ridice grămezi de napi pe marginea autostrăzii trebuie privită cu o anume doză de scepticism.

Franchetea o fi ea o virtute, dar afișarea extravagantă a emoțiilor miroase a lipsă de autocontrol, așa că italienii (și majoritatea celorlalți mediteraneeni) îngroașă și ei rândurile celor „tolerați, dar nu la fel de grozavi ca noi”. Puțintel mai jos decât italienii se situează națiunile ale căror obișnuințe politice și religioase sunt considerate intolerante. Acestea sunt popoarele pe care olandezii refuză cu tărie să le privească cu ochi buni. Dintre toți europenii, elvețienii sunt, pentru ei, de admirat. Țara lor este imaculată, băncile inexpugnabile, iar conturile personale sunt confidentiale.

Relații speciale

Chiar și inima largă a olandezilor are unele limite. Prima barieră pe care toleranța lor o întâlnește în cale este granița germană. Nimeni nu e mai predispus să-i scoată pe olandezi din starea lor obișnuită de bonomie decât un neamț. Pentru ei, germanii sunt aroganți, gălăgioși, rigizi și neîngăduitori – fiind deci exact opusul lor. Olandezii privesc cu suspiciune un popor care dovedește o atât de pregnantă predilecție pentru traiul în păduri. De obicei însă, nici măcar nu se sinchisesc să-și explice reticența; pur și simplu nu-i agreează pe nemți și gata.

Spuneți-i unui olandez că limba lui seamănă cu germana, și riscați să vă compromiteți relația iremediabil. Adăugați că cele două popoare se apropie din multe alte puncte de vedere și probabil veți fi dat afară din casă.

Dacă un neamț cere îndrumări pe stradă într-un oraș olandez, e foarte posibil să i se arate drumul spre graniță ori spre cea mai apropiată gară internațională. Sau poate primi ca răspuns un „Mai întâi dă-mi bicicleta înapoi!”, urmat de hohote de râs. Aceasta este o glumă a olandezilor, ce amintește de faptul că, în al Doilea Război Mondial, germanii le-au confiscat toate bicicletele. Altfel spus, înapoiază-mi mai întâi bicicleta pe care ai furat-o familiei mele și pe urmă s-ar putea să mă simt îndemnat să te ajut. Olandezi de toate vârstele spun această glumă, chiar și cei ai căror părinți nu sunt suficient de vârstnici pentru a fi apucat vremea Ocupației. Totul e să le mai dea puțin peste nas germanilor.

Și granița de sud a Olandei ridică unele probleme. Lăsând la o parte populația afrikaner din Africa de Sud și locuitorii câtorva foste colonii, belgienii sunt singurii oameni din lume care vorbesc o limbă asemănătoare cu olandeza. Ați putea crede că acest lucru le conferă olandezilor sentimente calde față de verii lor de la sud, dar (deși admiră cu adevărat modul în care știu să se bucure de viață) îi consideră ridicol de obtuzi și demni doar de a fi luați peste picior:

- Ce scrie pe fundul cutiilor de lapte belgiene?
- Deschideți de la celălalt capăt.

Deseori, bancurile au o tentă oarecum suprarealistă:

- Ce scrie pe fundul unei piscine belgiene?

— Nu fumați.

— De ce sunt pătrate paharele belgienilor?

— Ca să nu lase urme rotunde pe masă.

Chiar și în Olanda, locuitorii provinciei sudice Limburg (a cărei capitală este Maastricht) au reputația de a fi stupizi. Prin urmare:

— Ce se întâmplă când un locuitor din Maastricht se mută în Belgia?

— Crește coeficientul de inteligență al ambelor națiuni.

Caracter

Minți deschise

Una dintre trăsăturile originale ale olandezilor este tendința, manifestată la nivel național, de a accepta un rău mai mic pentru a evita unul mai mare. Această abordare istețată și admirabilă este vizibilă, spre exemplu, în modul în care își țin sub control canalele: când marea crescută solicită prea mult digurile, le deschid pentru a permite trecerea unui volum controlat de apă, ca să reducă presiunea crescută care altfel ar risca să provoace daune mari. Problema drogurilor și a altor păcate omenești este tratată exact în același fel: închide ochii la prezența unei cantități controlabile, pentru a preîntâmpina degenerarea la scară globală sau excesele de nestăvilit.

Așa se pot explica distribuția gratuită a seringilor către dependenții de heroină, drepturile conjugale ale deținuților, avortul la cerere pentru adolescente și cafenelele la care se vinde oficial marijuana. Olandezii tolerează chiar și insistența cu care celelalte națiuni continuă să le numească țara Olanda, când Holland este de fapt o provincie a Țărilor de Jos. (De fapt, Noord-Holland și Zuid-Holland sunt două provincii ale Regatului Țărilor de Jos, astfel încât Olanda în sine nici nu există.)¹

Turiștii pot rămâne cu gurile căscate văzând un tânăr pe role care poartă doar un șnur argintiu în față și-n spate, croindu-și drum printre cumpărători într-o sâmbătă dimineața, dar olandezii vor trece mai departe nepăsători, chiar dacă în sinea lor sunt la fel de șocați ca toți ceilalți. Toleranța nu este doar o virtute, ci o veritabilă îndatorire națională. Cu trei sute șaptezeci de locuitori pe kilometrul pătrat, Olanda este țara cu cea mai mare densitate demografică din Europa. Dacă cetățenii ei nu și-ar ierta – sau măcar ignora – unii altora micile slăbiciuni și ciudățenii, viața ar deveni de nesuportat. Toleranța nu e altceva decât un pragmatism mascat, astfel că este trecută pe răboj ca o valoare protestantă solidă și dezirabilă.

Dar aici există un clenci. Olandezii tolerează orice cu condiția să nu le încalce libertatea și să nu aducă puțin cam mult a lipsă de control ori a

abandon periculos. Respectul profund pentru dreptul fiecăruia de a trăi așa cum vrea este la fel de caracteristic olandezilor precum canalele și morile de vânt. Pentru ei, jaloanele comportamentale trebuie să fie astfel dispuse încât să reflecte o înțelegere tacită a limitelor până la care poți merge fără a doborî zidurile invizibile ale intimității și libertății personale. Viața din spatele acestor ziduri este în același timp publică, fără a fi însă treaba nimănui altcuiva.

Niciodată nu e ușor să-ți dai seama unde anume sunt plasate limitele respective. De Ziua Rememorării, cele două minute de reculegere pentru victimele celor două războaie mondiale sunt în general respectate. Oameni, mașini și tramvaie se opresc. Un turist a fost frapat de expresiile celor din jur când, fără a realiza solemnitatea momentului, membrii unei familii de imigranți și-au continuat drumul vorbind nestingheriți pe fondul tăcerii înconjurătoare și a mării de chipuri grave care îi priveau. Era limpede că olandezii erau pradă unei dileme: a-i mostra pe străinii refugiați ar fi însemnat să se arate intoleranți; aceștia au încălcat niște reguli nescrise, dar de unde să le fi știut? Oare ar trebui să le spună cineva ceva? Dar orice intervenție ar fi presupus încălcarea libertății lor culturale. Și raționamentele au continuat astfel, provocând frământări de ordin moral.

Fără perdele

Olandezii dau dovadă de deschidere în orice privință. Legumele conservate sunt vândute în borcane de sticlă, nu în cutii metalice. Vasul de toaletă are un mic palier, grație căruia poți inspecta roadele zilnice ale propriilor intestine.

Pentru a-și asigura vecinii – și pe ei înșiși deopotrivă – că nu au nimic de ascuns, olandezii construiesc case cu ferestre mari, la care seara nu trag perdelele. Poți astfel să urmărești programul la televizorul vecinilor, să vezi ce mănâncă ei la cină, să constați dacă se răstesc la copiii lor și să-ți exerciți cu dăruire capacitățile tolerante dacă observi ceva care nu este în regulă.

Ferestrele bine spălate reprezintă o preocupare de bază a fiecărui proprietar, iar încăperile sunt iluminate într-un subtil clarobscur care oferă

trecătorilor, seara, o priveliște plăcută. În loc să tragă jaluzelele, olandezii ale căror ferestre dau spre stradă preferă să atârne la geam mici paravane confecționate din pânză prinsă într-o ramă de lemn sau să lipească de sticlă fâșiuțe înguste de plastic mat. Acestea sunt astfel plasate încât să împiedice deranjantul contact vizual cu trecătorii, încăperea rămânând totuși vizibilă din stradă.

Olandezii își țin perdelele strânse pentru ca toată lumea să știe că nu fac nimic rușinos – și că ei înșiși nu se jenează de absolut nimic din ceea ce se petrece în casa lor. Dar nici unuia dintre ei nu i-ar trece prin minte să se uite înăuntru, pe fereastră; asta ar însemna o încălcare a intimității. În mod ciudat, o companie olandeză a fost cea care a venit inițial cu ideea unei emisiuni de tip *Big Brother*, grație căreia milioane de oameni pot trage cu ochiul la ceea ce se petrece în intimitatea unui grup de persoane obligate să locuiască împreună într-o casă. Aceasta este întruchiparea perfectă a principiului „fără perdele”, condimentat prin încălcarea celui mai important tabu social.

Când deschiderea se extinde și la nivelul relațiilor personale, duce la o franchețe deplină, pe care alte popoare o găsesc dezarmantă. Dacă v-ați ales cu o tunsoare mai mult decât nefericită, un amic englez v-ar sugera plin de tact să purtați pălăria aceea drăguță pe care ați cumpărat-o cu o săptămână în urmă. Un olandez v-ar întreba pe șleau ce naiba s-a întâmplat cu părul dumneavoastră.

Gezelligheid

Gezelligheid este un fel de Nirvana olandeză. Termenul este tradus în dicționare, în mod necorespunzător, prin „tihnă”, „comoditate”. Germanul *Gemütlichkeit* aduce mai bine cu sensul original al cuvântului, dar acea națiune are ca țel fundamental în viață altceva decât convivialitatea. Un istoric olandez definea *gezelligheid* ca „în parte un fel de comoditate, în parte spirit de comuniune”. Atmosfera din cafeneaua de la colțul străzii, într-o seară friguroasă de iarnă, este *gezellig*; o mamă va striga „Las-o mai *gezellig!*“, dacă odrasla ei este prea zvăpăiată; o populară marcă de bere olandeză este descrisă în clipul ei publicitar ca fiind „garantat *gezellig*“. În loc să apese pe întrerupătorul electric seara, membrii unei

familii olandeze aprind câteva lumânări, prepară un ibric de cafea și se așază să privească pe ferestrele largi, lăsându-se pătrunși de *gezelligheid*.

Deoarece locuiesc unii deasupra altora, olandezii au descoperit că cea mai bună modalitate de a trăi și a-i lăsa și pe alții să trăiască este aceea de a se asigura că totul este, întotdeauna, *gezzelig*. Viața decurge în conformitate cu un subtil cod al manierelor. Olandezii nu se întreabă „Ce vor gândi vecinii?”, ci se îndeamnă reciproc: „Gândește-te la vecini!”

Dacă s-ar întâmpla să conduceți în direcția greșită pe o stradă cu sens unic, într-o zonă puțin circulată, la ora două noaptea, și v-ați întâlni cu o mașină a poliției, aceasta probabil că ar trage pe dreapta și v-ar lăsa să treceți. La urma urmei, sunt lucruri mai importante de făcut decât să pedepsească pe cineva care face un rău atât de neînsemnat. Și în plus, n-ar fi *gezellig*. Toleranța olandeză este de fapt latura morală a *gezelligheid*.

Parcimonie olandeză

Olanda este țara în care se vindeau odinioară raclete pentru a culege și ultimele rămășițe de lapte bătut de pe pereții sticlei. Olandezii „gândesc cu buzunarul”. Pentru ei, parcimonia nu este un motiv de stânjeneală, ci o virtute. În trenuri veți vedea oameni îndemnându-și cățeii să stea liniștiți în sacoșă. În acest fel, sunt considerați „bagaj de mână”, nu animale de companie, și deci nu trebuie să li se cumpere bilet. Și în loc să obiecteze, controlorii consideră că stăpânii dau dovadă de o admirabilă ingeniozitate.

Cheltuielile sunt acceptabile doar atunci când există speranța obținerii unui profit, și întotdeauna problema costului primează în raport cu cea a beneficiului. În toate celelalte circumstanțe, atitudinea adoptată este așa-numita *elk dubbeltje omdraaien* – întorci banul pe toate fețele înainte de a-l cheltui. Echivalentul olandez al obiceiului de a plăti „nemțește” a fost inventat pentru ca olandezii să se poată relaxa și să-și savureze cafeaua liniștiți, fără a se întreba cine va achita nota.

Da, dar...

Pentru olandezi, reversul unei întrebări este la fel de important ca întrebarea însăși. Dialogul este lubrifiantul toleranței, iar ingredientul

esențial al unei conversații este formula „da, dar...” În Olanda, campania împotriva fumatului în birouri are sloganul „Putem vorbi despre asta.” Partida profumat era deja o forță redutabilă cu mult înainte ca, în alte țări, să-și fi început măcar campania. Dar interdicția de a fuma în locurile publice este întotdeauna respectată.

În prezent, cei care ocupă abuziv diverse clădiri intră în dialog cu proprietarii și municipalitatea, iar traficanții de droguri stau la taclale cu poliția. Opoziția ia mai degrabă forma negocierii, decât pe cea a confruntării. În vreme ce americanii au două partide politice principale, în Olanda există vreo douăsprezece, dar și un guvern de coaliție. Fiindcă așa-i mai *gezellig*.

Opiniile proprii

Când vine vorba despre moarte ori despre deviațiile sexuale, membrii altor națiuni roșesc, schimbă subiectul ori o iau pe ocolite, dar olandezii își exprimă franc și direct opiniile. Atunci când o anumită temă de discuție e șocantă chiar și pentru ei, toleranța intră în funcțiune la turaj maximă, iar conversația continuă în forță. Dacă, după o vreme, nimeni nu avansează o altă părere, discuția încetează pentru o clipă, cineva intervine politicos cu un „Da, dar...” sau „Pe de altă parte...”, și dialogul ia o nouă turnură. Toleranța impune ca o problemă să fie cercetată pe toate fețele.

Un singur subiect face excepție de la această regulă: venitul propriu. Dacă veți începe să vorbiți despre cât câștigați, ce chirie plătiți sau cât v-au costat hainele ori mașina, veți fi privit cu o dezaprobare mai profundă decât dacă ați povesti ce isprăvi faceți în pat. Unicul moment în care finanțele personale sunt considerate un subiect adecvat de discuție este după o vizită la dentist. Într-o atare situație, toată lumea se alătură schimbului de păreri despre plombe, punți, coroane și despre costurile lor exorbitante.

Printre subiectele adecvate pentru un început de conversație se numără fotbalul și vremea. Tiparul de urmat este similar în ambele cazuri: un scurt comentariu asupra stării de fapt actuale, o remarcă sau două despre evenimentele din săptămâna anterioară și câteva supoziții privind

viitorul. Apoi puteți trece la analiza cu caracter general și la schimbul de opinii.

¹ Oricum, se pare că olandezii s-au resemnat în această privință: fanii fotbalului își încurajează echipa națională cu sloganul „Hup, Holland!” (n.a.).

Atitudini și valori

Valori comerciale

Olandezii sunt niște negustori înnăscuți și au câteva secole de succese considerabile în domeniu, care le susțin convingerea că afacerile domină lumea. Sintagma *Handel is handel* – „comerțul e comerț” – este considerată o justificare suficientă pentru orice aparentă ipocrizie, fie că este vorba despre vânzarea de mercur care îi otrăvește pe lucrătorii din minele de aur sud-americe, fie despre extinderea pistelor unui aeroport, concomitent cu criticile la adresa efectelor negative ale motoarelor cu reacție asupra mediului înconjurător. Când, în secolul al XVII-lea, un traficant de armament a fost acuzat că oferă muniție inamicului, acesta a replicat: „Dacă nu i-am vinde arme, nu ne-am permite să luptăm împotriva lui.” Logica lui a fost acceptată la vremea respectivă și este acceptată și astăzi, când se pune problema vânzării de echipamente către anumite state din Orientul Mijlociu.

Undeva în umbră, în spatele fiecărui comerciant cuminte, pândește etica protestantă a muncii. Olandezii cred că sunt cu toții păcătoși din naștere și că lumea este un tărâm al străduințelor și suferințelor. Chiar și pământul pe care trăiesc trebuie să și-l câștige, smulgându-l din apele mării. „Dumnezeu a creat pământul, dar olandezii au creat Olanda”, zice proverbul. Iar apoi, fiindcă sunt atât de toleranți, vor ajunge în rai – dar asta probabil că nu-l va îmbuna deloc pe Dumnezeu, așa că vor fi nevoiți să trudească și acolo. Între timp însă, *Arbeid adelt* („Munca înnobilează”), iar „lenevia e perna diavolului”.

Calvin să trăiască

Valorile protestantismului sunt atât de adânc înrădăcinate în solul olandez, încât e de mirare că romano-catolicii reprezintă treizeci și cinci la sută din totalul populației. În mod tradițional, catolicii sunt grupați în regiunea de sud-est, în vreme ce restul țării (inclusiv marile orașe) este locuit în majoritate de protestanți. De secole însă, calvinismul a domnit cu

o mână atât de fermă, încât chiar și Biserica Romei s-a supus. Deși au școli separate și propriul lor post de televiziune, catolicii olandezi trăiesc parcă în spatele unei solide fațade protestante și demonstrează o vajnică aplecare puritană spre munca îndârjită și traiul sobru. Musulmanii sunt tolerați, cu condiția să procedeze la fel.

În trecut, catolicii erau tolerați (desigur), dar se vedeau nevoiți să-și manifeste credința cât mai puțin vizibil, în spatele ușilor închise, în biserici construite astfel încât să semene cu niște case obișnuite. Astăzi, moscheile se află în aceeași situație și abia de curând (după circa trei decenii în care au fost obligate să „pozeze” în case de locuit sau vitrine de magazin) au început să-și înalțe minaretele spre cer.

Sabatul este ziua în care olandezii pot să nu mai muncească fără a-i muștra conștiința. Majoritatea își rezervă ziua de duminică pentru o partidă de tenis, pentru a-și plimba câinele și a urmări meciurile de fotbal; în zonele rurale însă, sate întregi migrează în masă spre biserică, localnicii mergând cumiți, doi câte doi, cu pălării și haine sobre, de sărbătoare, aruncând priviri ucigașe celor suficient de frivoli pentru a tunde iarba ori a se plimba cu bicicleta.

Degetul muștrător

Spiritul toleranței se află într-un permanent conflict cu fantoma lui Calvin pentru a-și impune controlul asupra sufletului și minții olandezilor. Puțini locuitori ai Țării Lalelelor se mai duc azi la biserică, dar nici n-ar avea nevoie s-o facă, fiindcă înăuntrul fiecărui olandez există un mic amvon și un predicator cu un *vermanende vinger* – un deget clătinat muștrător. Lenevia și lipsa de moderație sunt principalele teme ale litaniei, iar rolul predicatorului – acela de a furniza o cicălitoare conștiință de tip protestant. Deseori însă, el este asmuțit și asupra lumii exterioare.

Ferestrele murdare, comportamentul care nu este *gezellig* (cei ahtiați după bere și turiștii germani sunt țintele predilecte aici) și extravaganta țipătoare declanșează întotdeauna degetul muștrător al olandezilor. Dar rostul principal al *vermanende vinger* este acela de a asigura respectabilitatea. Impulsul de a deveni un bun cetățean, de încredere, este irezistibil. Chiar și cei care vând cannabis și-au format o asociație care se

ocupă de controlul calității și veghează ca membrii ei să-și plătească taxele. Singurul lucru care riscă să inhibe sever *vermanende vinger* este puternicul contraimpuls exercitat de îndatorirea de a fi tolerant ori de posibilitatea unui câștig financiar.

Stâlpii comunității

Pilonii de susținere ai societății olandeze nu sunt indivizii, ci instituțiile. Vreme de secole, societatea olandeză s-a sprijinit ferm pe cei doi stâlpi (*zuilen*) ai Bisericilor Protestantă și Catolică. Recent, galeria s-a îmbogățit cu două noi coloane: socialistă și etnică. Există încă sindicate, canale de televiziune, partide politice și universități protestante și catolice separate. Chiar dacă astăzi olandezii nu mai țin cont de distincția netă între ele, a submina această segregare nu ar însemna altceva decât a provoca un dezastru. În special în zonele rurale, granițele sunt încă aprig apărate. Poate că într-un sat care are o școală protestantă, una catolică și alta Montessori² nu există suficienți elevi pentru toate trei, dar fiecare instituție ar prefera mai degrabă să-și închidă porțile, decât să fuzioneze cu oricare dintre celelalte.

În mod ciudat, ideea conform căreia societatea este constituită din diferite *zuilen* se îmbină armonios cu respectul olandezilor pentru toleranță: opiniile reciproc-exclusive nu trebuie să fie și reciproc-distructive, ci pot susține împreună un solid întreg *gezellige*.

Zuilen sunt, de asemenea, reconfortante. Faptul că îți găsește locul într-un *zuil* înseamnă că nu mai ești nevoit să te zbați pentru a te adapta la tot ceea ce consideri străin, dar în același timp te poți felicita pentru că accepți respectivele elemente străine ca o parte separată, dar esențială, a societății. Fenomenul este mai vizibil în orașele mari, unde zone întregi și chiar unele școli sunt etichetate tacit ca „marocane” sau „turcești”, ori primesc numele generic de *allochtonen*, care teoretic ar trebui să-i cuprindă pe toți „străinii”, dar practic se referă doar la cei care nu sunt albi. Urmașii coloniștilor olandezi din Africa de Sud au fost cei care, răstălmăcind în mod similar logica *zuilen*, au inventat *Apartheid*-ul.

Bogăție și succes

Năzuința spre înavuțire constituie un mod preferat de petrecere a timpului pentru olandezi, iar îmbogățirea este o virtute. Cheltuirea banilor e însă un viciu. Cuvântul *schuld* înseamnă deopotrivă „datorie” și „vinovăție”. Un sold bancar pozitiv poate fi o dovadă că deținătorul lui își duce cu bravură povara pământească a muncii îndârjite, dar este una de tip personal. Pentru olandezi, afișarea cu ostentație a posesiunilor de ordin material reprezintă o dovadă de extrem prost-gust. Discuțiile despre salarii sunt sinonime cu ucigă-l toaca. Atunci când o revistă cu circulație națională a publicat topul celor mai bogați zece oameni din Olanda, s-a văzut nevoită, o săptămână mai târziu, să revină cu scuze la adresa unuia dintre milionari, fiindcă l-a plasat în partea de sus a listei – deși, a recunoscut omul fără nici o tragere de inimă, s-ar putea să se fi aflat pe locul al paisprezecelea.

Asta nu înseamnă însă că olandezii își refuză confortul material. Este cât se poate de acceptabil să achiziționezi *degelijke spullen* – obiecte de calitate, care funcționează eficient. Pot fi chiar elegante, dar niciodată ostentative. Un Mercedes modest poate fi acceptabil; un Rolls Royce va ridica niște sprâncene a dezaprobare. Chiar și cele mai impunătoare reședințe olandeze au spre stradă o fațadă îngustă, banală, dar dincolo de ea se întind încăperi spațioase și grădini ferite de ochii lumii.

Clase sociale

Olandezii se mândresc cu societatea lor egalitaristă, lipsită de clase sociale. Au o regină, într-adevăr, dar suverana este mai degrabă o susținătoare impasibilă a valorilor de tip *burgelijke* (respectabila clasă de mijloc), decât o prințesă de basm. Nu a fost încoronată, ci „investită”, iar supușii ei nu trebuie să facă plecăciuni sau reverențe când îi ies în cale.

O mână de familii străvechi și o serie de absolvenți ai unor universități de renume formează o mică rețea autonomă de „vechi amici”, care se manifestă în sectorul marilor afaceri, în cel bancar și în corpul diplomatic. Restul populației olandeze face parte din numeroasa clasă mijlocie, care dă cu tifla snobismului și își vede de treabă, mulțumită de sine însăși. La un capăt al spectrului se află profesioniștii cu studii universitare, care urmăresc posturi TV în limba engleză, difuzate prin cablu; la celălalt se

regăsesc muncitorii care sorb din ochi telenovele și reviste de scandal. Dar, spre deosebire de englezi, ambele clase vorbesc aceeași limbă și respectă aceleași reguli în viață.

² Școală în care este aplicată metoda educativă dezvoltată de Maria Montessori la începutul secolului XX (n. tr.).

Obsesii

Cafeaua

Cafeaua este o instituție națională în Olanda. Cel mai important roman clasic olandez are ca subiect cafeaua. O ceașcă de cafea unge toate roțițele. Este punctul central în jurul căruia pivotează viața de birou, prietenii, aniversările și funeraliile. În medie, un olandez înghite 144 de litri de cafea anual, adică 3,2 cești pe zi. Cafeaua este lubrifiantul esențial al *gezelligheid*-ului.

În Olanda, cafeaua este servită neagră și suficient de tare pentru a dubla ritmul cardiac. Cafeaua cu lapte este tolerată, dar e considerată aproape o altă băutură. Olandezii o numesc *koffie verkeerd* – literal, „cafea greșită”. Frișca adăugată în cafea este considerată o ciudățenie, dar *koffie melk*, un fel de lapte condensat, e acceptabil.

În cafenele, ceașca de cafea este servită împreună cu un mic biscuit – un accesoriu fundamental, așa cum sunt cuburile de zahăr și micul recipient din plastic cu *koffie melk*. Olandezii ronțăie anual mai mulți biscuiți decât oricare alt popor european. Singura explicație pentru care nu se află în fruntea listei și la consumul de cafea este aceea că pe undeva, cineva trebuie să recicleze zațul.

Curățenia

În secolul al XVII-lea, un magistrat englez aflat în vizită la locuința unui olandez a rămas cu gura căscată când servitoarea a pus mâna pe el și l-a așezat pe treptele din fața casei, i-a scos din picioare ghetele pline de noroi și abia apoi l-a condus, pe podelele lustruite din hol, spre salonul stăpânei. Cam în aceeași perioadă, un cleric francez rămas fără masa de seară s-a plâns că olandezii mai degrabă ar muri de foame decât să deranjeze simetria perfectă a strălucitoarelor oale și cratițe din bucătărie.

Puține s-au schimbat de atunci. Oriunde te uiți, Olanda pare proaspăt spălată, frecată, lustruită, vopsită și aranjată. La țară, copacii sunt plantați în șiruri drepte, iar vacile alb cu negru sunt dispuse ordonat, în grupuri

mici. Batalioane de măturători și mașini care spală străzile bat orașele zi și noapte.

În case, oamenii curăță, freacă și aranjează pentru a atinge idealul reprezentat de interioarele pictate de vechi maeștri precum Vermeer și Saenredam. Cei ce nu izbutesc să se apropie de el sunt acuzați că au o „casă Jan Steen” – după artistul renumit pentru modul în care a imortalizat pe pânză scene haotice din tavernele olandeze.

Pentru a se asigura că proprietarii nu devin delăsători, forțele speciale ale Poliției Mediului scotocesc prin pungile cu gunoi lăsate în afara punctelor de colectare sau depozitate în stradă în alte zile decât cele stabilite pentru ridicarea deșeurilor menajere. Și dacă găsesc vreun obiectel cu adresa făptașului pe el, acesta va primi o scrisoare cu aspre dojeni și, uneori, o amendă.

Designul noilor construcții trebuie aprobat nu numai de serviciile de planificare urbană, ci și de *Schoonheids Commissie* (literal, Comisia pentru Frumusețe). Reglementările sunt uneori bizare: planurile unui nou terminal de pasageri pentru vasele de croazieră (proiectat astfel încât să semene el însuși cu o corabie pe mare) au fost respinse fiindcă „valorile” de pe o parte a acoperișului erau orientate în direcția greșită.

Apa

Peste 40% din teritoriul Olandei se află sub nivelul mării, o mare parte din el fiind smuls mării, fluviilor și mlaștinilor. Iar olandezii sunt marcați de un permanent sentiment de vinovăție din această cauză. Pe de o parte, situația este una bună pentru psihicul calvinist: olandezii reprezintă poporul ales să se lupte sârguincios cu marea, prins fără scăpare într-o bătălie reînviatoră moral pentru simplu fapt de a-și ține capul deasupra apei. Pe de altă parte, trăiesc cu spaima pedepsei divine pentru neobrăzarea lor. Atotputernicul se încruntă la alte popoare cu molimi și cutremure, dar pe olandezi îi amenință cu inundațiile.

Când apele se revarsă, fluxul de refugiați din zonele afectate este contrabalansat de un flux egal numeric de spectatori veniți să privească apele în creștere, cu acel soi de excitație înmărmurită pe care alte națiuni o rezervă accidentelor în lanț de pe autostrăzi.

Bicicletele

Există șaisprezece milioane de biciclete în Olanda – adică una pentru fiecare locuitor. Puștani, bunicuțe, elevi și directori de companii dau la pedale prin oraș și se revarsă cu sutele spre sate (îndeosebi de Ziua Națională a Mersului pe Bicicletă). Parlamentul olandez are propriul său mecanic angajat pentru repararea bicicletelor, iar una dintre universități are chiar un profesor de ciclism. Chiar și prima familie din stat știe să se țină bine în șa. Regina Juliana avea o *rijwiel* regală (literal, „roată de călărit”), iar regina Beatrix își trimitea odraslele la școală pe bicicletă, la fel ca toți ceilalți copii din țară, numai că tinerii prinți erau urmați de un alai de gărzi de corp, și ele pe biciclete.

Bicicleta olandeză este un vehicul solid, de culoare neagră, pe care stai într-o poziție aplecată și nu tocmai așezat în șa. Mai degrabă demnă de o Miss Marple decât de Turul Franței, o bicicletă olandeză „bună” are un cadru turnat parcă în fier, pe care sunt prinse elemente funcționale de o uimitoare varietate calitativă. Odinioară, singura componentă despre care puteai fi sigur că nu funcționează (în caz că exista vreunul) era farul. Dar pasiunea făcută de poliție pentru bicicletele fără far operațional (concretizată la un moment dat în peste cinci sute de amenzi aplicate într-o singură seară, la un singur colț de stradă în Amsterdam) a determinat în cele din urmă la o schimbare de atitudine. Însă faptul că farul e stins sau aprins contează prea puțin, deoarece prima regulă a codului rutier olandez spune că biciclistul are întotdeauna dreptate, chiar dacă merge fără lumină, în toiul nopții, pe sens interzis. Automobilistii cunosc această prevedere și își iau precauțiile necesare.

Pentru mintea olandezului, bicicleta este mai degrabă o prelungire a corpului, decât un mijloc de transport distinct. Oamenii se comportă când sunt pe bicicletă așa cum ar face-o dacă ar merge pe jos. Îndrăgostiții pedalează ținându-se de mâini. Dacă plouă, bicicliștii își deschid umbrela fără a coborî din șa. Câinele și-l scot la plimbare ținându-l de lesă în vreme ce ei dau la pedale.

Pe de altă parte, legile severe privind conducerea sub influența alcoolului includ bicicliștii în categoria șoferilor, nu în cea a pietonilor. Dacă este prins băut pe bicicletă, un olandez riscă să-și piardă permisul de conducere.

Chiar dacă bicicletele sunt, prin construcție, pentru o singură persoană, olandezii nu par a fi stânjeniți de acest lucru. Părinții fixează două scaunele – unul pe bara din față și altul în spatele șei – pentru a-și transporta copiii. Mamele olandeze fac mușchi la gambe pedalând de zor cu un copil în față și unul în spate, plus coșurile pline de cumpărături. Un rugbist masiv ce pare a cânta în stradă cu voce de soprană ascunde de fapt, pe scaunelul din spatele șei, un țânc vesel și gălăgios. Cuplurile de îndrăgostiți merg pe aceeași bicicletă, fata șezând de obicei în spatele băiatului, cu picioarele pe aceeași parte. Una dintre primele lecții ale adolescenței presupune să înveți cât de mult ies picioarele fetei în afara cadrului bicicletei, iar primele întâlniri se soldează invariabil cu genunchii juliți.

Comportament

Familie

O privire aruncată asupra coloanei destinate nașterilor din paginile de anunțuri ale unui ziar național este suficientă pentru a înțelege că olandezii își venerază copiii: „Născut în familia lui Hans și Jiske, un nou cetățean al lumii, Onno, 14.04.09.”

Familia olandeză este nucleul *gezelligheid* și o veritabilă academie pentru dezvoltarea abilităților de negociere și toleranță. Olandezii își tratează copiii cu respect și se așteaptă ca aceștia să deprindă rapid canoanele respectabilității. De la o vârstă fragedă, micii olandezi învață „s-o lase mai *gezellig*” și să se comporte astfel încât să nu deranjeze pe nimeni. „Poartă-te normal, și așa e destul de nebunește”, li se spune adesea – și în Olanda acest lucru e de obicei adevărat.

Tinerii sunt considerați suficient de inteligenți pentru a decide singuri în privința propriei lor vieți. Când intenționează să facă unele schimbări la un loc de joacă, membrii consiliului local trimit un chestionar adresat nu părinților, ci copiilor înșiși. Chiar și situațiile în care „mama știe mai bine” sunt deschise negocierilor. Tratatative complicate sunt duse între rafturile supermarketurilor când vine vorba despre mâncare, spanacul și broccoli fiind moneda de schimb pentru înghețată și prăjituri.

Pe olandezi nu-i deranjează faptul că uneori familiile lor adoptă forme aventuroase, ci dimpotrivă, le acceptă cu vervă și căldură. Bunica și bunicul așezați la masa de Crăciun alături de fiul lor și de iubitul acestuia, împreună cu fiica lor nemăritată și copiii ei, alcătuiesc o reuniune mult mai prietenoasă decât multe familii cu doi părinți de sexe diferite și 2,5 țânci răzgâiați. Olanda a fost prima țară din lume care a legalizat căsătoriile între persoanele de același sex și a permis familiilor astfel formate să adopte copii.

Animale

Conform unei vechi zicale, „Dacă i s-ar refuza pipa sa cu tutun, olandezul n-ar putea intra fericit pe porțile raiului.” Astăzi, în loc de „pipa sa cu tutun” trebuie citit „câinele său”. Într-o țară atât de dens populată, ar fi fost de așteptat ca localnicii să prefere animalele de casă mai „comprimate” – perușii, hamsterii sau peștișorii exotici – dar cel mai bun prieten al olandezului este maidanezul vesel și vioi, care lasă bale și se ușurează peste tot. Și nu există limite în acest sens. Câinii au cale liberă în parcuri, magazine, cafenele și restaurante.

Obsesia națională pentru curățenie suferă un grav lapsus atunci când vine vorba despre excrementele câinilor. Trotuarele devin veritabile trasee cu obstacole. Pentru pietoni, cuvântul de ordine e: lasă vitrinele, uită-te pe unde mergi și lasă acasă pantofii cu tălpi reliefate. Pietrele din pavaj pe care sunt desenate un câine în exercițiul funcțiunii, o săgeată și cuvintele *In de Goot* („la canal”) sunt adulmecate și ignorate. Or fi poligloți locuitorii Olandei, dar câinii lor nu știu să citească nici măcar în olandeză.

Vârstnici

Alături de câini și de copii, vârstnicii ocupă un loc de frunte în panteonul olandez – și sunt ferm hotărâți să rămână acolo. Dacă tânăra generație începe să bombăne despre „ciuma căruntă”, este ferm și rapid pusă la respect. Forța căruntă are grijă de acest lucru: după o viață întreagă de muncă, brigada celor cu vârsta de peste șaiszeci și cinci de ani a considerat că merită puțină distracție, și-a format propriul partid politic și a obținut șase locuri în parlamentul olandez. Din păcate, singurul punct asupra căruia au izbutit să cadă de acord membrii formațiunii politice a fost vârsta lor înaintată. O serie de dispute au dus la dizolvarea partidului, iar cei șase au devenit independenți și se mulțumesc să se reprezinte pe ei înșiși și să-și expună opiniile de o viață.

Când nu militează pentru pensii mai mari, vârstnicii își fortifică plămâni într-o variantă „căruntă” a Concursului Eurovision, străbat țara pe biciclete și, în general, se simt mai bine ca niciodată.

Excentrici

Este dificil să fii excentric în Olanda; spiritul de toleranță face ca toate comportamentele bizare să fie redefinite ca normale. Regula de bază este aceea că orice comportament e acceptat atât timp cât nu este *ne-gezellig* sau nu dăunează afacerilor. Toată lumea știe că nu trebuie să sari calul sau să-ți apleci capul peste parapet, numai că la olandezi calul e mai mare, iar parapetul mai sus decât cele cu care sunt obișnuiți majoritatea europenilor – poartă-te normal, și așa e destul de nebunește...

Imigranți

Olanda este de mult un refugiu pentru cei care consideră că pe meleagurile lor apele sunt prea tulburi. Ca o națiune de buni comercianți ce sunt, olandezii știu că este în interesul lor să se arate flexibili când vine vorba despre aspectele delicate ale convingerilor de ordin politic sau religios. Cu secole în urmă, protestanții au venit în Olanda din Antwerp (aducând cu ei meșteșugul prelucrării diamantelor), iar evreii din Portugalia (cu tot cu diverse rute comerciale secrete).

Astăzi, turci, surinamezi, indonezieni, marocani și refugiați din țările balcanice – pentru a nu aminti decât câțiva – trăiesc alături de olandezii *get-beget*. Locuitorii fostelor colonii, îndeosebi cei din Indonezia, s-au integrat în prezent în societatea olandeză, dar majoritatea celorlalți nu pot spera decât la un trai „alături”. Olandezii se retrag în *zuil*-ele lor și îi îngrămădesc pe imigranți în altul, destinat exclusiv acestora.

Fiece olandez își afișează cu insistență toleranța față de refugiați și străini, și uneori chiar spune ceva despre modul în care ei au condimentat gastronomia locală și specificul anumitor zone ale orașului, adăugând că, totuși, lucrurile sunt mai *gezellig* în limitele bine stabilite ale compartimentului tău. Dar în unele colțuri ale acestor rafturi separate au început să răbufnească murmure iritate despre străinii care le iau apartamentele și slujbele și despre faptul că, oricât de primitivi ar fi olandezii, țara lor este, din păcate, mult prea plină. Există temeri că modul de viață olandez este amenințat. Fisura apărută în carapacea toleranței s-a lărgit, iar oamenii au devenit mai stricți atunci când trebuie să definească ce anume înseamnă să fii olandez.

Legea impune ca persoanele provenite din alte țări să treacă printr-un proces de *inburgering* („acclimatizare” sau, mai exact, „încetățenire”) care presupune nu doar cursuri de limbă olandeză, ci și o educație cu privire la modul în care funcționează diverse sectoare ale societății olandeze și la posibilitățile de adaptare. Străinii nu trebuie integrați, ci asimilați. Aceasta este o tentativă de a împiedica obiceiurile străine deranjante să devieze prea mult de la normă.

Maniere și etichetă

În Olanda, manierele țin mai mult de caracterul afabil, decât de un formalism rigid. Scopul lor este acela de a crea o ambianță *gezellig*, astfel încât fiecare să se poată relaxa și să se bucure de compania celorlalți. Chiar și așa, există capcane în care cei neavertizați riscă să cadă. Vă veți da seama imediat că ați călcat pe bec când atmosfera în jurul dumneavoastră va îngheța brusc. Și probabil că veți fi rapid lămurit în privința cauzelor. Olandezii vă vor spune de obicei cu exactitate unde anume ați greșit – moment în care va veni rândul dumneavoastră să vă simțiți jignit de gura lor slobodă.

Saluturi

Când întâlnesc pe cineva pentru prima dată, olandezii zâmbesc, îi strâng mâna și își rostesc numele. Strângerea de mână este una caldă, pe undeva între încleștarea de fier a germanilor și atingerea scurtă a britanicilor. În curând, își spun unii altora pe numele mic, deși nu chiar cu zelul manifestat de americani în această privință. Iar între timp se evaluează reciproc.

Colegii și simplele cunoștințe se limitează la strângerea de mână, cu o creștere a duratei și a căldurii acesteia atunci când au o bună părere despre celălalt. Între prieteni, locul strângerii de mână este luat de săruturile olandeze: câte unul pe fiecare obraz și un al treilea așa, pentru siguranță. Olandezii își strâng mâinile și se sărută la venire și la plecare de fiecare dată, fără excepție, și indiferent de sexul persoanelor implicate.

Atunci când întâmpinați pe cineva în Olanda, este indicat să aveți la dumneavoastră și ceva recuzită – mai precis flori și cafea. Olandezii de ambele sexe oferă și primesc flori din cele mai variate și mai neînsemnate motive. Buchetele trec dintr-o mână în alta precum săruturile pe obraz. Următorul pas după saluturi, dacă circumstanțele o permit, este o ceașcă de cafea.

Gesturi și insulte

Fluturarea brațelor este un aspect al culturilor străine pe care olandezii nu l-au adoptat, însă degetul arătător clătinat a mustrare în fața extravagantei, a intoleranței ori a leneviei reprezintă un reflex național irepresibil. În clipele de extremă iritare, arătătorul clătinat se poate retrage, lăsând loc degetului mijlociu ridicat sau unui gest de lovire ușoară a frunții, ca semn al sănătății mentale îndoielnice.

Verbal, olandezii își exprimă dezgustul blestemând lucrurile în numele lui Dumnezeu și se insultă reciproc cu referiri neînfrânate la organele genitale și la diverse funcții corporale. Această formă de abuz verbal este uneori dificil de deosebit de exprimarea afecțiunii. *Schhetje* (bășinică) sau *drolletje* (răhățel mic), de pildă, sunt termeni de alint.

Nu pune mâna!

Frugalitatea caracteristică îi limitează pe olandezi la o singură prăjitură la cafea. Acceptați o a doua felie (în improbabilă eventualitate că vi se oferă una) și veți fi ținta aceleiași dezaprobări tăcute pe care ați stârni-o dacă ați începe să vă înșirați problemele când un englez v-ar saluta cu obișnuitul *How are you?*³

Dacă la paharul de aperitiv întindeți mâna după o măslină sau o alună, veți fi de asemenea privit cu ridicări de sprânceană. Distribuirea acestor delicatose cade exclusiv în sarcina gazdei. Dar dacă, invitat la masă de niște străini fiind, este îndemnat cu formula „Servește-te singur!”, olandezul va sfârși masa ori stânjenit, ori flămând, ori amândouă.

Cu sau fără U

Pe măsură ce parcurg drumul de la simple cunoștințe la prieteni, olandezii renunță la *U* (dumneavoastră), în favoarea mai apropiatului *je* sau *jij*. În general, fac acest pas mai repede decât germanii, iar mulți tineri nu mai folosesc deloc *U*. Dar numărul vârstnicilor și al șefilor care se așteaptă încă să li se vorbească cu *U*, chiar dacă discuția are un ton amical, este mare. Majoritatea olandezilor apelează la tot felul de artificii,

ascunzându-se în dosul unor complicate structuri de exprimare, până când cineva scapă din întâmplare un *je*, doborând astfel barierele.

În magazine, faptul că vânzătorul vi se adresează cu *U* în loc de *je* constituie un întristător indiciu că ați sărit deja pârleazul spre vârsta mijlocie. Mulțumirile sunt exprimate de obicei folosind *U*. Copiii olandezi sunt învățați să „spună mulțumesc în două cuvinte” – adică *dank u*, nu *bedankt* (o prescurtare a sintagmei „ți se mulțumește”, care exclude, în mod convenabil, pronumele). Corespondența de afaceri nu trebuie niciodată să ducă lipsă de *U*, iar a începe o frază într-o scrisoare cu pronumele *Ik* („eu”) denotă o aroganță inacceptabilă.

Cozi

Așteptarea la coadă este în Olanda un produs de import care nu s-a bucurat de foarte mult succes. În oficiile poștale și băncile aglomerate, cozile pot fi controlate cu ajutorul bonurilor de ordine și al numerelor afișate electronic; clienții se foiesc de colo-colo până când le vine rândul. În absența acestui tip de tehnologie, se așază la coadă, dar factorul cu adevărat important nu este atât ordinea persoanelor, ci mai degrabă distanța dintre cel care a ajuns la ghișeu și următorul client care așteaptă la rând.

Olandezii nutresc un profund respect pentru intimitate și toată lumea se așteaptă să lăsați cel puțin un metru între dumneavoastră și cel care cumpără timbre ori retrage bani la ghișeu. De multe ori există și o linie trasată pe podea, dincolo de care nu trebuie să treceți. În magazine, cozile au un caracter mai abstract. Când intră într-un magazin, olandezii privesc în jur și iau notă de cei aflați acolo înaintea lor. Vânzătorii se eschivează de orice responsabilitate în acest sens, mulțumindu-se să întrebe „Cine urmează?” și lăsând clienții să-și afirme întâietatea – lucru pe care aceștia îl fac fără ezitare. Când vine vorba însă de trenuri, autobuze și tramvaie, cuvintele de ordine sunt coatele, umbrelele și mușchii tari.

³ Formulă standard de salut în rândul britanicilor, literal „Ce mai faci?”, care nu necesită ca răspuns decât un alt *How are you* sau un simplu *Fine, thank you* („Bine, mulțumesc”) (n. tr.).

Cultură

Un melanj asortat

Din punct de vedere cultural, olandezii sunt ai domnia coșofenelor: stau mereu cu ochii pe tendințele culturale ale altora și prind din zbor tot ce-i nou și strălucitor. Asta înseamnă că, în loc să aibă o cultură indigenă, au devenit consumatori vorace ai culturii tuturor celorlalți, deci niște adevărați europeni, ale căror toane și capricii culturale nu cunosc limite. Olanda acționează ca un uriaș burete cultural.

Rafturile librăriilor sunt bine dotate cu volume din Marea Britanie, Germania, Statele Unite și Franța, adesea în limbile originale. Cărțile străine sunt recenzate în presa olandeză cu mult înainte ca traducerea să apară pe piață. Muzica provenită din toate colțurile lumii se revarsă de la combinele localnicilor (olandezii dețin mai multe CD-uri pe cap de locuitor decât oricare alt popor). Sălile de teatru sunt pline la reprezentațiile unor piese germane ori musicaluri britanice, iar publicul se înghesuie să vadă filme spaniole și italiene. Nici măcar clișeele olandeze naționale nu au în exclusivitate rădăcini locale. Saboții sunt purtați și în alte regiuni nordice noroioase, porțelanul de Delft este o imitație a celui chinezesc, iar lăleaua a fost adusă din Turcia.

Cu patru secole în urmă, în anii epocii de aur a Țărilor de Jos, cum nu aveau piață de desfacere (trăind într-un stat protestant) pentru sfinți și fecioare, artiștii olandezi au început să immortalizeze pe pânză persoanele din jur și pe ei înșiși. Rezultatul a fost o ilustrare fidelă și detaliată a timpurilor și a vieții lor. Niciodată n-a mai izbutit arta olandeză să fie atât de olandeză ca atunci.

Abstracționistul Mondriaan – care a preferat să renunțe la un „a” din numele său, pentru a-i conferi o sonoritate mai franceză și ale cărui lucrări reprezentând grupuri de linii verticale și orizontale s-au inspirat din peisajul olandez – a emigrat în America, opera sa intrând în patrimoniul universal. Astăzi, în Olanda trăiesc mai mulți artiști pe centimetrul pătrat decât oriunde altundeva în Europa. În grădinile din zonele suburbane răsar sculpturi ciudate, iar interioarele clădirilor publice sunt decorate cu

picturi impenetrabile. Orașele mari au „biblioteci de artă” de unde amatorii pot împrumuta opere originale, pentru a le expune acasă. Acestea sunt lucrări ale artiștilor în devenire și au fost susținute financiar de consiliul municipal sub forma unei subvenții ferite de ochii lumii pentru arta modernă.

Fideli tradițiilor mercantile, olandezii se pricep de minune să adapteze produsele culturale ale altor popoare și să le sporească valoarea. Orchestra Regală Concertgebouw este de mult una dintre cele mai apreciate din lume, fiind recunoscută îndeosebi pentru interpretarea lucrărilor lui Gustav Mahler, compozitor austriac.

Olandezii nu se dau în lături de la a deturna talentele străine pentru a le conduce instituțiile culturale. În primii ani ai noului mileniu, Orchestra Concertgebouw avea ca dirijor un italian, directorul Muzeului Van Gogh era scoțian, ansamblul național de balet avea în frunte un canadian, iar opera era condusă de un franco-libanez.

Același spirit de aventură, inovație și apetit pentru lucrurile deosebite care i-a animat pe negustorii Companiei Olandeze a Indiilor de Est alimentează acum arhitectura și designul olandez. Studenții sunt găzduiți în apartamente amenajate în containere navale abandonate; ansamblurile de birouri de la periferia orașelor au clădiri cu margini ciudate, linii torsionate sau formă de pantof de sport. Publicul perplex este tratat cu bufonerii artistice precum o plească de ouă sintetice prăjite (cu gălbenușurile cât niște igluuri) întinsă de-a latul unei piețe publice, sau mesaje din neon licăritor de genul Hahahahahahahaha.

Presă

Olandezii sunt cititori avizi ai ziarelor, pe care majoritatea nu le cumpără de la chioșcuri, ci le primesc la domiciliu, pe bază de abonament. Așa că le citesc în general acasă, nu în mijloacele de transport în comun. Generații întregi rămân loiale aceluiași ziar, îndeosebi unora ca *Trouw* sau *Het Parool*, urmașele presei clandestine care a înflorit în timpul ocupației naziste.

Exceptând *De Telegraaf* (o publicație de scandal), ziarele au o notă rațională și lipsită de senzational. Ciudățeniile murdare care abundă în

tabloidele britanice sunt mult diluate în presa olandeză, unde intimitatea este respectată. Speculațiile deșănțate și poveștile de groază sunt de domeniul revistelor ieftine, citite de obicei la spălătorii, la coafor, lângă teigheaua barului ori în sala de așteptare a dentistului.

Cafenelele oferă teancuri de reviste și ziare, astfel că, dacă ajungeți mai devreme, aveți timp să vă formați o opinie pe baza căreia să discutați întreaga seară. Lectura presei face de asemenea posibil ca viața să fie *gezellig* chiar dacă sunteți singur. Nimeni nu se va plânge dacă stați o după-amiază întreagă cu o ceașcă de cafea în față, citind din scoarță-n-scoarță toate ziarele și revistele din dotarea cafenelei.

Literatură

Literatura este singurul domeniu în care cultura olandeză a rămas la stadiul insular, fiind inaccesibilă ca urmare a limbii de neînțeles pentru majoritatea celorlalți europeni. Paradoxal, aceasta este insula pe care climatul cultural național se bucură de cea mai bună sănătate. Fiecare olandez scrie un roman. Producătorii talk-show-urilor de la televiziune par a avea la dispoziție un număr nesfârșit de scriitori. Numele afirmate ale genului, precum Frederick Hermans, reușesc tiraje de peste cinci sute de mii de exemplare la primele ediții, și chiar nou-veniții vând cărți cu zecile de mii. Iar lumea anglofonă începe să ia act de existența lor. Lucrările unor scriitori precum Cees Nooteboom, Arthur Japin și Harry Mulisch au fost traduse cu succes, iar vinietele create de Simon Carmiggelt îi aduc pe cititorii străini cât mai aproape posibil de *gezelligheid*.

Olandezii își încep incursiunile în cultura străină la o vârstă fragedă. Ursulețul Winnie-the-Pooh și locuitorii de pe Strada Sesame stau alături de indigeni precum Jip și Janneke – un băiat și o fetiță care locuiesc în case învecinate și se întâlnesc prima dată frecându-și năsurile prin gardul viu despărțitor. Jip și Janneke sunt năzdrăvani, dar învață mereu cum să se poarte cuviincios și să fie prietenoși. Ei ocupă un loc aparte în inima olandezilor, iar siluetele lor sunt prezente pretutindeni, de la ușile toaletelor până pe ceștile de cafea.

Pe lângă Jip și Janneke, literatura olandeză pentru copii este populată de ființe de o sfințenie covârșitoare – de la băiețelul care salvează lumea ținându-și degetul într-o găurică din dig, până la Dik Trom, un țăranuș grăsan cu o inimă de aur, care îi ajută întotdeauna pe orbi și pe săraci. Dik nu e deloc plăcut la vedere, dar pe dinăuntru – așa cum părinții lui le reamintesc mereu tuturor – „este un băiețel cu totul deosebit, și nimeni nu se îndoiește de asta”. Iar micii olandezi cresc convinși că sunt niște Dik Trom europeni.

Destindere și distracții

Deși munca îndârjită este o povară necesară, olandezii o duc cu ușurință. Ei lucrează mai puține ore anual decât orice altă națiune occidentală (în medie 1 340, comparativ cu 1 467 în Germania și 1 820 în Statele Unite ale Americii), și se află pe primul loc în lume când vine vorba despre procentul din forța de muncă (33%) dispusă să lucreze doar câteva zile pe săptămână. Când iau o pauză de la această muncă sânguincioasă, olandezii se relaxează la o ceașcă de cafea. La ocazii speciale, ei pot face asta și acasă la prieteni (unde aduc obligatoriul buchet de flori și îngurgitează reglementara unică bucată de prăjitură), dar de cele mai multe ori se reunesc la cafenele. Cafeneaua locală este un fel de salon de primiri al comunității, confortabil și plin de oameni care și-au părăsit propriile saloane (goale și imaculate, cu perdelele trase în lături, pentru ca toată lumea să poată privi înăuntru).

Cerința fundamentală pentru a putea face parte din societatea de cafea este să ai o părere proprie. Înarmat cu cel puțin o opinie, olandezul poate petrece o seară întreagă relativ ieftin, angajat într-o nesfârșită bătălie verbală la o ceașcă de cafea sau – pe măsură ce orele trec – la un pahar de bere. Numai un important meci de fotbal derulat zgomotos la televizorul din colț poate să întrerupă fluxul conversațiilor.

Vacanțe

Olandezii consideră că o perioadă petrecută departe de clima natală este esențială pentru sănătatea și stabilitatea lor mentală și vorbesc adesea despre necesitatea imperioasă pe care „vitamina V” (V de la vacanță) o reprezintă pentru starea lor de bine. Ei preferă să meargă în concediu în locuri în care să poată sta la soare, așa că se îndreaptă spre dealurile Franței ori spre coastele însorite ale Greciei și Spaniei. Succesul unei vacanțe olandeze este apreciat în funcție de nuanța bronzului rezultat și de numărul zilelor în care n-a plouat.

Chiar și persoanele care trăiesc din ajutorul de șomaj primesc o indemnizație anuală pentru vacanță, așa că se pot duce să stea la soare

unde va și să contracareze efectele stresului de a fi șomer. Pentru asta, serviciile sociale plătesc clienților o sumă lunară mai mică decât cea care li s-ar cuveni, punând astfel în aplicare un sistem forțat de economisire, grație căruia oul vacanței se clocește la vreme (iar autoritățile, firește, încasează dobânda pe care sumele respective o acumulează între timp). Iar dacă angajaților li se întâmplă să cadă pradă unor crize de *overspanning* (literal, „suprasolicitare”) când situația devine dificilă, un bilet din partea medicului le oferă bieților extenuați scutire de muncă pentru câteva luni sau chiar ani, cu plata aproape integrală, pentru a se recupera.

Dar pasul peste graniță, în căutarea unor ținuturi mai însorite, este momentul în care aventura încetează. În toate celelalte privințe cu excepția vremii, olandezii preferă ca vacanța lor să fie cât mai *gezellig* și mai olandeză cu putință. Iar cea mai sigură modalitate de a te asigura de acest lucru este să-ți iei casa cu tine: există în Olanda aproape o jumătate de milion de rulote. Uneori, cartiere întregi pleacă împreună pentru a crea un colțișor *gezellig* în cine știe ce camping din străinătate, care devine astfel pentru totdeauna olandez.

Turismul cu rulota are încă un avantaj – acela de a fi ieftin. Chiar dacă se avântă să închirieze un apartament de vacanță, familiile olandeze au grijă să-și îndese în portbagajul mașinii saci de cartofi și alte provizii indigene, pentru a-și proteja stomacul și buzunarele și a se asigura că nu vor fi nevoiți să cheltuiască prea mult pe drum.

La începutul verii se pot vedea chiar mesaje în supermarketuri, prin care clienții sunt îndemnați să-și facă proviziile de rigoare înainte de a pleca spre costisitoarele țărâmurii străine. Francezii se plâng că olandezii își aduc cu ei chiar și *apa*. (Iar această parcimonie nu se limitează doar la cei care preferă campingul. La un moment dat, Gambia a interzis accesul turiștilor olandezi pe teritoriul său, pe motiv că aceștia își aduceau cu ei toată mâncarea necesară și deci nu contribuiau cu nimic la economia locală.)

„Da, dar...” (ar replica un olandez), pe de altă parte, a mai rămas ceva din spiritul de aventură caracteristic epocii de aur a Olandei. Forța care, cu secole în urmă, i-a impulsionat pe olandezi să exploreze regiuni necunoscute de pe glob îi animă și astăzi, împingându-i spre țărâmurii îndepărtate. Duceți-vă să escaladați de unul singur cine știe ce pisc din

Himalaya sau să străbateți în canoe vreun izolat râu tropical, și cuplul pe care îl veți zări apărând în cale, cu tot echipamentul *degelijke* (perfect adecvat), cu ghiduri turistice în trei limbi și vorbind la perfecție dialectul local va fi în mod sigur olandez.

Sport

Majoritatea olandezilor par a se mulțumi cu exercițiul fizic reprezentat de mersul zilnic pe bicicletă, dar înconjuțați fiind de atâta apă, se pricep bine la înot, astfel că multe medalii olimpice de aur le aparțin.

Iarna, mulți ies să patineze. Când afară se face foarte frig, olandezii își ascut patinele și nu mai vorbesc despre nimic altceva în afară de *elfstedentocht* – un maraton care se desfășoară pe canalele înghețate care leagă unsprezece orașe din provincia Friesland. Fiorul anticipativ stârnit de întrebarea dacă înghețul va fi suficient de întins este aproape la fel de incitant ca întrecerea în sine – fapt pozitiv, ținând seama că rareori se face suficient de frig pentru ca *elfstedentocht* să poată fi organizat.

Nevoiți să facă față terenului lor plat, olandezii au inventat câteva sporturi proprii. Împinși de disperare, membrii Clubului Montan Olandez își petrec sfârșiturile de săptămână cățărându-se pe fațadele clădirilor înalte sau pe „ziduri de escaladă” special construite (și foarte rentabile din punct de vedere comercial). Alții optează cu sutele pentru „ascensiunile montane pe orizontală” – marșuri prin nămolul negru, vâscos și înalt până la șold de pe țărmul frisian. După ce mășăluiesc astfel ore la rând, își fac bagajele și pleacă înapoi, acasă. La începutul lui august puteți urmări un alt sport de sorginte locală: statul pe prăjini. Bărbații se cocoată în vârful unor prăjini în marea Nordului și stau acolo până când cad. Ultimul care cade este câștigătorul. Rezistența la disconfort salvează aceste sporturi de orice tendință necalvină spre frivolitate.

După o consistentă și sănătoasă masă olandeză, nimic nu e mai potrivit decât o ieșire în aer liber, pentru un strop de *uitwaaien* (o „vâjâială”) – o plimbare în bătaia vântului așa, de amuzament. Când vine vorba de a-i privi pe alții cum se îndârjesc împotriva stihilor și unii împotriva celorlalți, olandezii preferă fotbalul înaintea oricărui alt sport. Au existat cazuri în care meciuri importante au dus la încheierea

prematură a ședințelor în consiliile municipale și nu de puține ori suporterii au sărbătorit victoria prin ieșiri în stradă interzise în mod oficial. În timpul sezonului fotbalistic, meciurile eclipsează vremea ca subiect de conversație, iar telecomanda televizorului se umple de praf în spatele canapelei, deoarece televizorul rămâne tot timpul pe canalul de sport.

Televiziune

Olanda deține una dintre cele mai vechi și mai extinse rețele de cablu TV din lume. Aproape în fiecare locuință olandeză sunt receptate posturile naționale engleze, germane, franceze, belgiene și italiene, plus o gamă variată de canale locale și specializate – un veritabil festin, din care olandezii se pot servi după bunul plac. Iar acest lucru se potrivește perfect cu structura lor culturală. Televiziunea prin cablu este expresia modernă a ceea ce olandezii fac de secole; națiunea lor este cea mai bună din lume la slalomul printre culturi.

Posturile olandeze oferă un meniu combinat de filme străine, emisiuni de jocuri îndoielnice, telenovele trase de păr și talk-show-uri. Olandezilor le place să-i privească pe alții discutând, contrazicându-se și exprimându-și părerile astfel încât producțiile de tip talk-show au cote ridicate de audiență. Cele mai populare sunt transmise în direct din cafenele – o ilustrare pe micul ecran a ceea ce fac olandezii în mod obișnuit, atunci când nu se uită la televizor.

Sex

Preferința olandezilor pentru deschidere și transparență aruncă o lumină vie asupra unui domeniu care pentru multe alte popoare este încețoșat și închistat: sexul. Englezii, mai cu seamă, sunt uimiți de strălucirea ei. Deoarece este o chestiune atât de bine plasată în lumina reflectoarelor, sexul face parte în aceeași măsură, pentru olandezi, atât din lumea limpede a rațiunii, cât și din cea mai înșelătoare, a pasiunii. Un bordel din sud anunță că organizează zile speciale pentru persoanele cu dizabilități fizice. Un crainic TV în costum cu cravată poate discuta liber

despre necesitatea sexului protejat, în vreme ce în fundal se desfășoară scene fierbinți dintr-o „Orgie a sexului protejat” filmată în direct. Liderul ras în cap al unui club de sadomasochiști este intervievat (în pat) nu cu privire la activitățile colegilor săi, ci despre modul de organizare a clubului.

În privința relațiilor personale, olandezii sunt la fel de deschiși. O revistă cu circulație națională are o rubrică în care cuplurile pozează goale (figurile și numele de familie fiind șterse) și discută liber despre atributele fizice ale fiecăruia. Cele mai urmărite programe de televiziune sunt cele în care perechile care s-au despărțit se împacă (sau nu, după caz) în fața națiunii întregi.

Umor

Umorul olandez este stârnit mai degrabă de pozne și harababură decât de acrobațiile verbale. Un ins căruia i se rupe scaunul sub el și cade pe jos va isca mai multe hohote de râs decât cel mai ingenios calambur. Unchiul Theo care dispare și reapare sub fusta mătușii Miep e mult mai gustat decât schimbul de replici hazoase în jurul mesei. Aplecarea spre această jovialitate robustă reflectă o vână brută a olandezilor. O porție zdravănă de umilință și suferință îi face să se țină cu mâinile de burtă de atâta râs. În ciuda disprețului lor pentru tot ceea ce este german, se dau în vânt după *Schadenfreude* (distracția stârnită de ghinionul altora).

Un dram de obrăznicie și încălcarea vechilor tabuuri sunt de asemenea ingredientele obișnuite ale unui sănătos hohot de râs. Dacă nu le-ar fi atât de teamă să nu dea dovadă de ceea ce se cheamă incorectitudine politică, olandezii l-ar adora pur și simplu pe Benny Hill. Și mulți chiar îl adoră în secret.

Genurile mai rafinate de umor olandez au un caracter sec și se bazează pe absurd și pe răsturnarea cu susul în jos a valorilor sociale. Uneori, acest lucru devine un soi de toană națională, care determină consiliile orașenești să acopere vagoanele de tramvai cu desene și caricaturi, dar există unele filoane ale acestui tip de umor care îi lasă pe străini cu gura căscată: „Dumnezeule!” strigă un recent îmbogățit zărind rochia de seară a gazdei sale și amuțind orice conversație în jur. „Ce material elegant! Ai putea croi o rochie excelentă din el!”

Olandezii sunt prea sinceri pentru a se deda la ironii. Vor lua în sens propriu tot ce le spui și vor interpreta alesele tale cuvinte ironice ca fiind o greșeală, o insultă sau un sarcasm. Dar au și ei aceeași abilitate înnăscută a englezilor de a face haz de ei înșiși: „Cine a inventat sârma de cupru? – Doi olandezi care se luptau pentru un *stuiver* (o monedă divizionară din aramă).”

Mâncare și băutură

Ce și unde se vinde

Hipermarketurile, megamarketurile și maximarturile au atractivitatea lor, însă zonele comerciale mari, cu caracter impersonal, nu sunt tocmai preferatele olandezilor. Prăvăliile mici, specializate, de cartier, sunt mai *gezellig*, iar piața din colțul străzii este, probabil, mai ieftină. Majoritatea olandezilor fac cumpărături zilnic, nefiind adepții metodei angro, și speră ca între timp să mai sporovăiască puțin și poate chiar să bea o cafeluță.

Olandezii îl salută afabili pe vânzător la intrarea în magazin, iar la plecare îi adresează un *Tot ziens* („Pe curând”). Când le vine rândul să fie serviți, se așteaptă să le fie acordat tot timpul din lume pentru a alege în voie. Să guști brânza înainte s-o cumperi, să-i ceri sfatul vânzătoarei și să te hotărăști dacă vrei o bucată tăiată drept ori una oblic – totul face parte din savoarea momentului. În fața magazinelor, flașnete viu colorate revarsă melodii ce conferă unei activități banale un aer festiv.

Sindicatelor locale au impus o limită asupra programului de funcționare. Magazinele olandeze sunt deschise sâmbăta după-amiaza, aleg dacă vor sau nu să deschidă și duminica și sunt închise luni dimineața, când, oricum, prea puțini le-ar trece pragul.

După ora de închidere puteți găsi tot ce vă doriți, de la *chorizo* la șampanie, la „magazinul non-stop” din cartier, care deschide atunci când toate celelalte trag obloanele. Florile – elemente esențiale pentru relațiile sociale ale olandezilor – se vând la orice oră din zi și din noapte la chioșcurile stradale, la magazinele non-stop și chiar la benzinării. Cafeaua, un alt sine-qua-non olandez, poate fi cumpărată din cele mai neașteptate locuri, inclusiv de la măcelării.

Festinuri

Erasmus, marele umanist olandez din secolul al XVI-lea, observa cu privire la compatrioții săi că „nu sunt predispuși la nici un viciu grav, cu o singură excepție – anume că se dedau puțin la plăceri, îndeosebi la cea a

ospetelor”. Patru secole mai târziu, capacitatea olandezilor de a îngurgita mâncare și băutură este la fel de impresionantă. În gastronomia locală, cantitatea este la fel de importantă ca și calitatea. Preparatul național, *hutspot*, este o tocană bine fiartă, servită localnicilor înfomețați după asediul orașului Leiden, care necesită și azi o stare similară de înfometare pentru a putea fi cu adevărat apreciată.

Micul dejun olandez este compus din cafea (din abundență), pâine, brânză, fulgi de ciocolată (pentru a-i presăra pe pâine și, prin urmare, pe toată masa), și încă o ceașcă de cafea. Prânzul constă în cafea și un *broodje* – un corn cu brânză sau șuncă, ori servit *gezond* („sănătos”, adică uns cu brânză bogată în colesterol, o frunză de salată și un ou pe deasupra). Pe lângă cafea, prânzul include și un pahar mare de lapte sau, și mai bine, lapte bătut consistent.

Între mesele principale, există și una sau două pauze pentru cafea. Pe la mijlocul după-amiezii puteți să vă dați întâlnire cu un amic la o ceașcă de cafea, caz în care veți savura și un mic *gebakje* – de obicei o felie de tartă cu mere și frișcă. În mod ciudat, în această țară a laptelui și brânzeturilor, unicul sortiment de frișcă disponibil este ceva subțire și apos, ori o spumă aerată fără nici un gust. Cina e luată devreme, în jur de ora 18 sau 19, pentru a avea suficient timp ca mai târziu să dai o tură pe la cafeneaua din colț, pentru o bere ori o ceașcă de cafea.

Între mese, olandezii devorează cantități considerabile de cartofi prăjiți înmuiți în maioneză sau, dacă sunt mai arțagoși, serviți *oorlog* (literal, „război”), adică unși cu ketchup, maioneză și încă unul sau două sosuri de alt fel. Dacă nu au poftă de cartofi, olandezii se opresc la un chioșc stradal, pentru un hering crud înghițit la repezeală: ții peștele de coadă, lași capul pe spate și-i dai drumul pe gât așa, întreg. Este o experiență la care puțini străini se supun de bunăvoie.

Masacrarea legumelor

Belgienii prăjesc, nemții murează, englezii fierb, iar olandezii pasează – mai ales varza și cartofii, dar și andivele și mazărea pot fi pasate și amestecate într-un *stampot* gros. Având de obicei o culoare gri-alburie

cu punctișoare verzi și consistența betonului parțial solidificat, *stampot* este servit cu ceva carne.

În gastronomia olandeză tradițională, nici o masă nu este considerată completă fără puțină carne. Chiar și supa de mazăre (care trebuie să fie atât de groasă încât să-ți poți înfige lingura în ea) este servită cu bucățele plutinde de cârnați și șuncă. Peștele deține statutul onorific de produs vegetal: secțiunea „vegetariană” din meniul unui restaurant olandez tradițional conține invariabil și preparate din cod. În gospodăriile olandeze, întrebarea „Ce mâncăm diseară?” primește ca răspuns „Broccoli”, „Spanac” sau ce altă legumă există în casă în seara respectivă; carnea este subînțeleasă, nu opțională.

Nici măcar salatele nu scapă de pasare. Salata olandeză conține în proporție de 90% cartofi și maioneză, iar restul de 10% e ceva care îi dă mai degrabă numele, decât gust sau aromă. În consecință, majoritatea salatelor au o culoare alb-gălbuie, deosebirea între ele putând fi făcută doar citind eticheta. Inovațiile în acest domeniu au adăugat în gama coloristică galbenul virulent (salata de pui cu sos de curry) și rozul pal (creveți).

Arome exotice

„Gastronomia de fuziune” era la ordinea zilei în Olanda cu câțiva ani înainte de a deveni la modă în restul Europei. Bucătăria tradițională olandeză, aidoma culturii indigene, s-a reinventat în forma unui melanj al influențelor străine. Franța a fost ochită prima, apoi fostele colonii din Indonezia, urmate de bucătăria mediteraneeană și de cea orientală. Celebritățile britanice din domeniu au avut și ele un oarecare impact, prin intermediul posturilor receptate prin cablu. Astfel a apărut o „nouă gastronomie olandeză”, care oferă delicatese precum *cannelloni* de măr cu țipar afumat și un strop de *foie gras*.

Curajoasele tentative de ripostă ale bucătăriilor străine au înregistrat un oarecare succes. Restaurantele cu specific etnic abundă, fiind însă adaptate la gusturile olandeze. Preparatele tip curry diferă de tocănițe doar prin culoare, iar reprezentanții gastronomiilor recunoscute pentru delicatețea porțiilor servite, precum cea japoneză, au învățat să prepare

porții mai mari și să adauge mai multă carne de vită în meniu. Așa-numita *nouvelle cuisine* nu a avut niciodată succes în Olanda. Pe lângă faptul că oferă porții firave, raportul calitate/preț nu e mulțumitor.

Cel mai popular preparat străin este, de departe, indonezianul *rijsttafel* – o feerie de orez cu o sumedenie de garnituri ce satisfac instinctul olandez de îmbuibare. *Rijsttafel* își are originile în vremurile coloniale, când olandezii stabiliți în actuala Indonezie au considerat că porțiile locale sunt prea meschine, iar bucătarii inventivi au replicat răsturnând pe masă întregul conținut al cămării.

Băuturi

Atunci când nu beau cafea, olandezii deșartă cantități enorme de bere, dar o fac delicat, din pahare înguste, în care încap doar câteva înghițituri. Băutorii înveterați grăbesc lucrurile adăugând un gin și obținând astfel un *kopstoot* („durere de cap”).

Jenever, strămoșul ginul britanic, a fost inventat de un medic olandez ca diuretic și păstrează încă un iz medicinal. Este servit în pahare mici pline până la buză, astfel că pentru a lua prima înghițitură trebuie să-ți lipești bărbia de masă. Apoi dai restul pe gât dintr-o singură sorbitură. Dacă ai noroc, te alegi cu *Amsterdammertje*: dacă ultimii stropi de *jenever* din sticlă nu îți umplu paharul, îl bei gratis și primești încă o porție. *Jenever* poate fi *oud* (vechi și slab) sau *jong* (tânăr și tare), uneori fiind aromat cu lămâie sau mure.

Advocaat este o băutură mai specială și necesită un gust cultivat. Este un soi de cremă de ouă alcoolizată, preparată din ouă crude și coniac, este servită în pahar, dar cel mai bine e s-o ataci cu lingura și ar avea mai mult haz ca sos turnat pe înghețată.

Locul preferat pentru un pahar este „cafeneaua maronie” (una în care pereții și tavanul sunt înnegriți de la zecile de ani de fum de țigară), deși, în zilele reci de iarnă, olandezii își încălzesc sângele cu o vizită scurtă la *proeflokaal*. Acestea erau odinioară spații de degustare gratuită, amplasate lângă localul unui comerciant de *jenever*. Astăzi trebuie să plătești ce consumi, dar procedura este în mare aceeași: intri, bei și ieși.

Sănătate și igienă

Nenumăratele cești de cafea plus ronțăitul frecvent al biscuiților și al feliilor de brânză grasă își pot lăsa amprenta asupra arterelor și venelor. Și cu toate că bolile cardiace sunt principala cauză de mortalitate în țara lor, olandezii sunt robuști din fire, având în medie o durată de viață mai mare decât a tuturor celorlalți europeni. Ei pun acest lucru pe seama sănătății lor înnăscute, moștenite de la vânjoșii înaintași fermieri, și ca atare continuă să se îmbuibe.

Sfatul pe care medicul olandez i-l adresează invariabil oricărui pacient la prima sa vizită în cabinet este acela de a aștepta și a vedea cum evoluează lucrurile, de a „lăsa natura să-și urmeze cursul” și a-i permite organismului să se vindece singur (sfat ce nu pare a ține seama de faptul că în general cursul firesc al naturii este spre moarte și că datoria unui medic ar fi aceea de a interveni). Străinii sunt scandalizați, deseori în mod justificat, atunci când afecțiunile se dovedesc a fi ceva serios. S-ar mai putea liniști însă la gândul că s-ar putea pregăti și ei în domeniu, deoarece în această țară egalitaristă, admiterea la școlile de medicină se bazează mai degrabă pe un sistem de tip loterie, decât pe aptitudini reale.

Dacă medicii lor au încredere în constituția robustă din fire a pacienților, femeile olandeze au o abordare similară atunci când vine vorba despre naștere. Aproape jumătate dintre copiii olandezi sunt aduși pe lume acasă și puține femei folosesc anestezice sau analgezice în timpul travaliului. Chiar și cele care nasc în spital sunt externate după o zi sau două, ba uneori chiar după numai câteva ore de la naștere. Natura și un recent sondaj internațional concordă: Olanda este una dintre cele mai sigure țări pentru aducerea pe lume a copiilor.

Dinții, pe de altă parte, constituie subiectul unor intense preocupări. Stomatologii frezează și plombează, dar la fiecare cabinet există și un „igienist al gurii”, a cărui datorie este aceea de a se achita de străvechile activități de periere, frecare, curățare și polizare. Costurile se adună, iar asigurările de sănătate nu acoperă întotdeauna facturile. În ciuda acestor eforturi și cheltuieli, olandezii tot nu se pot lăuda cu dinții impecabili și

strălucitori ai americanilor. La fel ca în lupta lor cu marea, toată această tevdatură nu face decât să mențină lucrurile intacte și în funcțiune.

Deși petrec ore întregi curățindu-și casele, olandezii preferă să treacă peste igiena personală cât mai repede cu putință. Dușul are câștig de cauză în fața băii în cadă, fiind mai ieftin și mai rapid. Camerele de baie sunt mici; în multe dintre ele poți folosi în același timp dușul și WC-ul, economisind astfel timpul. Uneori nu există loc nici pentru o chiuvetă, așa că pentru spălat pe dinți și bărbierit este folosită cea din bucătărie. Acest lucru nu constituie o problemă în gospodăriile olandeze, deoarece nu vei găsi niciodată vase murdare lăsate în așteptare.

Spălatul pe dinți este singura parte a procesului de igienizare asupra căroră olandezii mai zăbovesc, dar acest lucru este perceput ca o investiție împotriva scandaloaselor note de plată ale stomatologului. O panoplie întreagă de periuțe, scobitori, oglinzi dentare și răzuitoare susțin bătălia împotriva tartrului și a ravagiilor provocate de cofeină. Acestea stau alături de sticlute cu remedii homeopatice (acoperite de asigurările medicale), care ajută natura să-și urmeze cursul atunci când ea dă semne de lăncezeală. Nu departe de ele se află și ciudata pomadă ori poțiune moștenită (împreună cu toate genele acelea sănătoase) de la strămoșii rurali; *uierzalf*, un balsam calmant preparat din uger de vacă, este preferatul multora.

Obiceiuri și tradiții

Olandezii nu ratează nici o ocazie de a flutura drapelul, iar partidele de fotbal cu miză mare și sărbătorile naționale constituie cele mai bune prilejuri în acest sens. Tramvaiele au în față suporturi în care pot fi prinse stegulețe la anumite ocazii și majoritatea caselor au propriul lor portdrapel. Chiar și la un picnic sărbătoreț organizat în parc, între copaci se întind șiraguri de fanioane viu colorate.

Cea mai veselă sărbătoare națională este *Koninginnedag* – ziua de naștere oficială a reginei, la sfârșitul lui aprilie. Olandezii o celebrează în bunul lor stil comercial, organizând un uriaș târg de vechituri. Oricine poate vinde orice, oriunde. Steaguri naționale, metri de pânză portocalie (culoarea Casei de Orania) și fanioane simpatice decorează clădirile. Cafenelele scot mese afară, accese de *gezelligheid* unesc mulțimile și lumea sărbătorește pe străzi cât e ziua de lungă. Deși sunt milioane care petrec astfel, fiecare își vede de propriul său amuzament cu un impecabil autocontrol olandez, știind bine cum anume să se distreze fără a-i deranja pe cei din jur.

Nu la fel stau lucrurile în seara de Anul Nou, când obiectivul este acela de a speria cât mai mulți semeni posibil cu ajutorul artificiilor. Puștani pândesc din umbra aleilor pentru a-ți arunca pocnitori la picioare, aprind cutii întregi în același timp și improvizează cu sticle și cutii de tablă pentru ca zgomotul să fie mai răsunător (adesea schilodindu-se în cursul acestui proces). La miezul nopții, un nor de praf de pușcă plutește peste țară, Olanda fulgerând și explodând ca un câmp de bătălie.

Crăciunul, pe de altă parte, este un moment de celebrare liniștită. În mod tradițional, festivități mai ample au loc de *Sinterklass*, ziua Sfântului Nicolae, pe 6 decembrie. Cu săptămâni înainte de această dată, Sfinți Nicolae bonomi, cu părul alb, colindă Olanda împreună cu un servitor, Pete cel Negru. Acesta este de obicei un alb cu straturi de machiaj negru, o perucă zburlită și buze groase, roșii. Copiii sunt amenințați că Pete cel Negru vine noaptea și îi fură, dacă nu sunt cuminiți. În mod straniu, olandezilor nu li se pare nimic deranjant sau insultător în această șaradă. Invitații emisiunilor televizate care discută despre implicațiile ei rasiste se

pleacă de obicei în fața tradiției. Încercările de subminare a obiceiului – Pete cel Alb (o persoană de culoare cu machiaj alb), Pete cel Verde (ecologiști) și Pete cel Roz (homosexual) – dau de cele mai multe ori rateuri. Olandezii soluționează problema explicând că Pete cel Negru este un copil alb care aduce daruri coborând pe hornul casei.

Sinterklass însuși este precursorul lui Moș Crăciun. Re-importarea Moșului durdului înveșmântat în roșu, de pe 25 decembrie, a provocat unele confuzii în rândul copiilor olandezi, cărora li se spune că el este fratele lui *Sinterklass*. Deși este un sfânt catolic, *Sinterklass* a supraviețuit chiar și celor mai fervent protestante momente din istoria Olandei. Motivul este poate acela că oricine aduce daruri și nu cere nimic în schimb este bine-venit în casele olandezilor.

În seara de 5 decembrie, familiile olandeze se reunesc pentru a mânca turtă dulce tare și alte preparate specifice, după care fac schimb de cadouri. Darurile sunt simple, necostisitoare și adesea fac aluzie la o trăsătură anume de caracter sau de comportament a destinatarului. Sunt însoțite de o poezioară compusă de cel care le oferă, și care pune astfel punctul pe „i”. Națiunile mai puțin robuste ar putea crede că a oferi cuiva un tub de deodorant împreună cu o poezie despre obișnuințele sale igienice este o rețetă sigură pentru un acces de lacrimi, dar pentru franchețea olandezilor nu e decât o modalitate de a se distra copios.

Rituri de trecere

Circa 20% din adulții olandezi locuiesc singuri. În anumite regiuni ale țării, aproximativ 50% din gospodăriile sunt alcătuite dintr-o singură persoană și numai 12% din locuințe găzduiesc familii biparentale. Mulți alții trăiesc împreună fără a fi căsătoriți oficial și fără vreun stigmat social, iar cei care coabitează vreme de cinci ani sau mai mult au parte de aceleași avantaje sociale și fiscale precum cuplurile căsătorite. Deși căsătoria este o instituție respectabilă, majoritatea părinților olandezi preferă ca progenitura lor să trăiască împreună cu cineva timp de câțiva ani, decât să se căsătorească de tânără.

Când decid să-și pună pirostriile, olandezii organizează de obicei două nunți: una la primărie (pentru a legaliza relația) și alta la biserică (pentru

ceremonie). Din punct de vedere legal, o nuntă pecetluită numai la biserică este nulă. Se organizează de asemenea două recepții: una amplă, formală, pentru toți invitații, și apoi o petrecere-monstru pentru prietenii apropiați. Așa cum se întâmplă în multe situații în Olanda, buna cuviință și dezmățul merg mână-n mână.

Caracterul direct al olandezilor impune ca invitațiile să specifice în mod clar dacă sunteți așteptat sau nu și la a doua petrecere. Acest lucru duce la cea mai dificilă decizie de ordin social pe care un olandez va fi nevoit s-o ia în viața sa. Oameni care se considerau prieteni apropiați riscă să fie pierduți pe vecie dacă ajung cumva în partea greșită a listei.

Olandezii spun că nunta începe cu strălucire și se încheie în lenjerie. Zicala nu se referă atât la fericitul cuplu, cât mai degrabă la invitații celei de-a doua petreceri. Pe măsură ce alcoolul se revarsă, cântecele și dansurile aiurite se dezlănțuie, iar petrecerea capătă accente de bacanală. Din când în când, câte un cuplu de invitați dispare vreme de câteva minute, revenind apoi costumați, pentru a pune în scenă un scheci (aparent) ilar. Calul de bătaie al tuturor acestor reprezentații este perechea recent căsătorită – obiceiurile urâte ale fiecăruia dintre ei, vorbele lor acide și anterioarele iubiri.

Înmormântările sunt, așa cum ar fi de așteptat, ceva mai potolite, deși au în general un aer laic. Familia și prietenii se îndreaptă spre *Uitvaartcentrum* („centrul de plecare”), unde își iau rămas-bun de la răposat în sunetul muzicii (*My Way* și melodiile lui Mieke Telkamp, o Vera Lynn olandeză, fiind preferatele majorității). După aceea, toată lumea se strânge în anticameră pentru cafea și o felie de prăjitură.

Unicul păcat cu adevărat de neiertat în canonul olandez este acela de a uita de aniversarea cuiva. În baia fiecărei locuințe olandeze se găsește un calendar al zilelor de naștere prins pe tăblia ușii, astfel încât toți membrii familiei să aibă zi de zi sub ochi datele importante din viața prietenilor și rudelor. Aniversarea este punctul central al calendarului intern al olandezilor, iar ritualul celebrării este întotdeauna același. Rudele și prietenii apropiați vin la o cafea. Aduc cu ei flori și uneori un dar simbolic. Apoi se așază în cerc, fac conversație în mod politicos, își beau cafeaua și își mănâncă felia de prăjitură. Uneori, în onoarea ocaziei deosebite, li se poate oferi și o a doua felie. Camera este decorată cu

stegulețe și ghirlande din hârtie colorată. Un pahar de porto sau de sherry este apoi servit, pentru a indica finalul celebrărilor.

Sisteme

Viața olandezilor decurge cu o tăcută eficiență. Străzile sunt măturate și scrisorile sunt livrate a doua zi după expediere, fără nici o tevatură, ci ca un lucru perfect firesc. Spre deosebire de germani, olandezii nu sunt ostentativi cu privire la această ordine desăvârșită, iar sistemele lor nu sunt afectate de tradiție, precum acelea ale englezilor.

Un bun exemplu este sistemul pus în aplicare atunci când Rolling Stones au anunțat un concert neprevăzut într-o sală din Amsterdam în care puteau încăpea numai o mie două sute de fani nerăbdători. Organizatorii au anunțat că există trei posibile puncte de vânzare a biletelor, dar că numai la unul dintre ele, la o oră anume, vor fi vândute de fapt acestea. Cum cele trei puncte erau despărțite de o distanță considerabilă, procedeul nu numai că a preîntâmpinat formarea unei cozi uriașe într-un singur loc, dar a și redus imediat numărul cumpărătorilor cu două treimi. Apoi, la casa norocoasă nu s-au vândut bilete, ci brățări de plastic care se rupeau dacă deținătorul încerca să le scoată de pe mână. În acest fel, numai cei care au stat la coadă au putut intra la concert, fără a exista tentația (și posibilitatea) de a vinde apoi biletele la suprapreț.

Buna organizare face ca viața să fie *gezellig* și merită prețul cerut (deși nu se face să te împăunezi cu succesul înregistrat), iar schimbările care aduc îmbunătățiri vechilor obișnuințe sunt rapid acceptate.

Cetățenii respectabili își aduc contribuția la sistemele sociale – publice și private – cu onestitate. Iau nota de plată de la bar și nu pleacă fără a plăti, își achită impozitele fără mare tevatură și își compostează tichetele de călătorie la transportul public. Cei care nu se achită de aceste îndatoriri devin deopotrivă ținta dezaprobării sociale și legale. „Blatiștii” prinși fără bilet de călătorie trebuie să plătească pe loc o amendă echivalentă cu de douăzeci de ori costul normal al călătoriei. Dacă nu au suma respectivă – sau un act de identitate – ușile vehiculului sunt blocate și totul se oprește până la sosirea poliției. Cetățenii respectabili îl dezaprobă cu atât mai mult pe contravenient, deoarece din cauza lui întârzie, iar punctualitatea este fundamentală pentru bunul mers al lucrurilor.

Drumurile nu foarte deschise

Fiind atât de mică și de suprapopulată, în Olanda drumurile trebuie înghesuite și ele pe unde au loc. Indicatoarele rutiere sunt plasate la fiecare câțiva metri, transformând călătoriile prin orașe într-o succesiune de opriri și porniri și sugerând tot soiul de direcții contradictorii pentru deplasările mai lungi. Olandezii nu sunt însă derutați: odată intrați în încrengătura autostrăzilor, știu sigur că, mai devreme sau mai târziu, tot vor ajunge la destinație. Dacă ratează o ieșire de pe autostradă, în mod cert mai urmează una și, în plus, durează la fel de mult să traversezi Olanda cât le trebuie londonezilor sau berlinezilor să ajungă la locurile lor de muncă. Și totuși, există semne că ritmul vieții moderne începe să-și spună cuvântul. Izbucnirile de violență rutieră au crescut în mod alarmant în ultimii ani, pe măsură ce tot mai mulți oameni se alătură traficului aglomerat.

Educație

Mai puțin de o treime dintre copiii olandezi de vârstă școlară sunt integrați în sistemul școlilor de stat convenționale. Poate că de aceea s-a constatat, în urma unui sondaj al Organizației Mondiale a Sănătății, că elevii olandezi sunt cei mai fericiți, comparativ cu cei din restul Europei și din America de Nord. Majoritatea merg la școli ale unuia dintre cele trei *zuilen* – protestante, romano-catolice sau Montessori/alternative (sau din ce în ce mai des la așa-numitele școli „negre”, la care se înscriu îndeosebi copiii imigranților). Deși sunt administrate particular, aceste instituții sunt finanțate de stat și toți copiii susțin aceleași examene de stat. Ideea unei elite formate din elevii școlilor particulare le repugnă egalitariștilor olandezi și, dacă strângi laolaltă un număr suficient de mare de copii în numele educației, autoritățile olandeze îți vor permite (cu respectarea obișnuitelor reguli și reglementări și a prevederilor birocratice) să înființezi o școală proprie.

Specializarea începe de la o vârstă tânără. Când intră în școala secundară, în jurul vârstei de doisprezece ani, copiii apucă pe o cale ce duce spre universitate sau spre o meserie.

Olandezii respectă o bună educație, pe care o consideră primul pas în procesul de ocupare a propriului loc în societate și de a pune umărul la povara muncii îndârjite, soldate cu o dreaptă răsplată. Cei care au un titlu universitar nu se laudă cu el, dar se bucură să-și adauge în coada numelui literele corespunzătoare pe cartea de vizită sau să-și vadă pe scrisori numele însoțit de particula Drs (prescurtare de la *Doctorandus*, care nu trebuie confundată cu Dr, convenită celor cu doctoratul încheiat).

Absolvenții studiilor de drept adaugă și un Meester (prescurtat Mr) la celelalte titluri pe care le au, inclusiv femeile: „Doamna Mr Smit”.

Olandezii au motive să se considere bine educați: peste 20% au urmat cursurile universitare sau de colegiu (comparativ cu 15% din totalul populației franceze și 4% în Portugalia). Inițiază o conversație despre T.S. Eliot, Nietzsche sau Proust și sunt mari șanse ca olandezii să fi citit operele lor în limba de origine a acestora – sau cel puțin vor fi convinși că au capacitatea înnăscută de a exprima o opinie cu privire la ele.

Vreme de mulți ani, educația superioară a constituit o pauză convenabilă pentru băieții care nu doreau să treacă de pe terenul de joacă direct pe cel de instrucție. Dar în 1996, serviciul militar obligatoriu a fost desființat în Olanda. Avocații care se specializaseră în scutirea tinerilor de armată au pierdut o importantă sursă de venit. Ofițerii forțelor armate, pe de altă parte, au profitat de prilejul de a recuza toate reglementările bizare ce le permiteau soldaților să poarte părul lung și cercei în urechi. Chiar și în acest domeniu însă, refuzul olandezilor de a lua autoritățile prea în serios a conferit evenimentului o notă ironică. În chip de memento, membrii ultimei serii de recruți au primit cadou un minicasetofon portabil cu o casetă pe care erau imprimare ordinele lătrate de un sergent-major în timpul instrucției.

Bănci

Olandezii preferă ca banii lor să fie invizibili. Se încruntă în fața oricărei extravagante și dezaprobă fluturarea ostentativă a bancnotelor. Facturile sunt plătite, datoriile personale sunt achitate și donațiile în scop caritabil sunt făcute prin transfer discret dintr-un cont bancar în altul, nu prin cecuri sau bani lichizi. Plata prin card la punctele comerciale a

înregistrat un succes fulminant, crescând de la trei milioane de operațiuni atunci când a fost introdusă, în 1990 (cu cincisprezece ani înainte ca englezii să înceapă să utilizeze cu precauție codurile PIN în restaurante și supermarketuri), la peste un miliard și jumătate de tranzacții în 2008. În perioadele de vârf, în această țară micuță se înregistrează aproape trei sute șaiszeci de plăți pe secundă.

Când folosesc bani lichizi, olandezilor le place ca aceștia să aibă un aspect atrăgător. Înainte de adoptarea monedei euro, Olanda avea unele dintre cele mai frumoase bancnote din lume, desenul înfățișând păsări, floarea-soarelui și o gamă de culori pirorești. Noile bancnote europene par a datora mult designului olandez.

Crimă și pedeapsă

Olandezii combină două calități despre care majoritatea celorlalte națiuni consideră că se exclud reciproc: eficiența reglementată și autonomia. Italienii încalcă flagrant regulile, germanii le aplică obsesiv, năzuind la *Ordnung*, englezii se ciorovăiesc de secole pe tema detaliilor juridice și apoi respectă litera legii. Olandezii aplică o lege când este rațional s-o facă și o ignoră în celelalte cazuri. Toate autoritățile se pricep să închidă câte un ochi și să întoarcă privirea în altă parte.

Contrar convingerii populare, comerțul cu marijuana nu este legal în Olanda. La fel ca multe astfel de activități, și aceasta este *gedoogd* – ilegală, dar „permisă” în anumite zone controlate, pentru a reduce infracționalitatea aferentă – un alt exemplu al principiului olandez de a accepta un rău mai mic pentru a-l evita pe cel mai mare.

Ochiul oficial închis a trebuit strâns și mai mult atunci când a fost adoptată interdicția de a fuma în restaurante și cafenele. Faptul că nu poți fuma contravine însuși scopului declarat al „cafenelelor” de marijuana, astfel că și de această dată a fost făcută o excepție: fumatul este *gedoogd* în cafenele atâta vreme cât nu implică tutun.

În mod similar, olandezii sunt de acord că e pur și simplu firesc să permiți prostituatelor să-și desfășoare activitatea în mod deschis, protejate fiind de proxeneți și având acces la controale medicale gratuite. În Olanda, prostituatele intră în conflict nu cu moralistii ori cu reprezentanții legii, ci cu feministe, care sunt de părere că se înjosesc.

Când Fiscul olandez a decis că a venit vremea să ia măsuri în privința muncii la negru în baruri și cafenele, inspectorii au publicat cu mult înainte, din dorința de a fi *fair play*, datele la care urmau să aibă loc controalele. Astfel, contravenienții mărunți au putut să se ferească, și numai firmele care măsluiau registrele în stil mare, neavând posibilitatea să mai mascheze ceva, au fost prinse. În același spirit, poliția olandeză publică în presa locală datele și locurile în care instalează radare, astfel încât cei care depășesc cu un kilometru sau doi limita de viteză să nu cadă în plasă.

Închisori

Condamnații care zac în temnițele grecești ori se înghesuie în cele din Marea Britanie visează la închisorile olandeze. Și totuși, nemulțumiți numai cu televiziunea prin cablu în celulă, cu vizitele conjugale și alte asemenea facilități, prizonierii olandezi s-au plâns uneori de purtarea neprietenoasă a gardienilor ori de faptul că mâncarea care li se dă îngrașă.

Închisorile olandeze sunt atât de populare, încât există liste de așteptare cu solicitanții pentru celule. Cu excepția celor vinovați de crime oribile, ceilalți sunt condamnați la muncă în serviciul comunității sau li se eliberează o foaie de hârtie care, aidoma tichetelor de ordine de la poștă, le atribuie un număr de ordine pentru următoarea celulă disponibilă.

Poliție

Polițiștii olandezi, indiferent de sex ori culoare a pielii, patrulează în perechi, îmbrăcați în jachete moderne și pantaloni bine croiți, adesea pe biciclete, uneori pe cai, și în general rămân în fundal. Toată lumea are atâta grijă să fie prietenoasă, tolerantă, *gezellig* și bine-crescută, încât poliția nu are prea multe de făcut.

Atitudinea tolerantă a olandezilor cu privire la cannabis nu se extinde și asupra drogurilor puternice, dar atrage în țara lor așa-numitul „turism al stupefiantelor”. Deși în Olanda se înregistrează cel mai scăzut procent de dependenți de droguri tari la numărul de locuitori, comparativ cu celelalte țări europene, orașele mari sunt afectate de problema consumului de stupefiante, care se manifestă în principal prin furturi mărunte. Fidelă principiului olandez de a privi întotdeauna ambele laturi ale unei probleme, poliția a inițiat adoptarea unor reglementări prin care devine ilegal să-ți lași mașina descuiată sau nepăzită și cu cheile în contact.

Furtul bicicletelor este un veritabil hobby național. Olandezii cheltuiesc pentru procurarea unor încuietori eficiente, așa-zis de nesparg, mai mult decât pe bicicleta în sine. Iar când îi este furată bicicleta, proprietarul deplânge mai amar pierderea sistemului de siguranță. Vehiculul poate fi ușor înlocuit: te duci la un grup de bicicliști și strigi

ferm, în gura mare: „Aia e bicicleta *mea!*“ Cu siguranță, unul dintre ei se va ridica și o va lua la fugă.

Afaceri

Olandezii au inventat companiile multinaționale. Compania Olandeză a Indiilor de Est a fost vreme de două secole cea mai mare și mai puternică organizație comercială din lume. Astăzi, la Philips, Unilever și Royal Dutch Shell (împreună cu alte două companii care nu sunt mărci autohtone) lucrează un sfert din forța de muncă a Olandei. Departe de a se opri aici, olandezii „exportă” manageri pentru a prelua controlul unor multinaționale străine. Abilitățile lor lingvistice și de negociere, dar și talentul de a ține strâns baierile pungii îi propulsează în scurt timp în vârful ierarhiei.

Navele comerciale au lăsat locul camioanelor – 40% din transportul internațional este operat de olandezi. Fideli spiritului comercial al strămoșilor, olandezii sunt și astăzi intermediari pricepuți, manevrând cu iscusință produsele altora și obținând profit. Importă chimicale pentru fabricarea îngrășămintelor agricole și apoi folosesc gazele (unica resursă naturală a țării) pentru a încălzi vastele sere ce aprovizionează piețele Europei cu roșii, castraveți, lalele, garoafe, frezii și multe altele. Peste 60% din florile tăiate din lumea întreagă și 50% din plantele în ghivece trec prin uriașele case de licitații olandeze, deși nu toate sunt cultivate în Olanda. Atât de bine controlează olandezii această piață, încât pentru a obține cele mai bune prețuri, cultivatorii din alte țări își trimit florile pentru a fi vândute în Olanda și a fi apoi reimportate de acolo de florarii din colțul străzii.

Transparența caracteristică se extinde și la nivelul economiei. O prea mare tevatură în privința restricțiilor și a reglementărilor nu face bine afacerii, iar piața financiară nu constituie o excepție în acest sens. Cu secole în urmă, Banca de Schimb a Olandei era cea mai mare bancă de tip comercial la nivel mondial. Suveranii altor țări apelau la ea pentru a solicita credite prin care să-și finanțeze companiile militare și pentru a-și proteja propriile resurse în caz că erau alungați de la putere. Astăzi, posibilitățile eficiente de transport și cunoștințele de limbi străine ale localnicilor continuă să atragă investitori străini, deși stimulentele fiscale nu mai sunt la fel de generoase și pot suferi schimbări neanunțate.

Parcimonია olandeză se manifestă deopotrivă în viața personală și în cea economică. Un om de afaceri străin, obișnuit cu cinele decontate din contul de cheltuieli, va suferi o amarnică dezamăgire în Olanda. Tot ce depășește o cafea și un *broodje* cu brânză este considerat o extravaganță inutilă și o pierdere de vreme, fiind deci ferm dezaprobat; în orele de lucru trebuie să lucrezi. În mod similar, birourile sunt modeste până la limita austerității, astfel că până și corpul de literă folosit și logo-urile firmelor sunt cuminți.

Șefi și angajați

Cuvântul de ordine într-o companie olandeză este munca în echipă. La fel ca peisajul, afacerile olandeze sunt structurate pe orizontală, nu pe verticală. Cooperarea, negocierea și consensul reprezintă resorturile vieții economice. Iar rezultatul lor – ședințe interminabile. Airdoma cafelei, ședințele oferă vaste posibilități de exprimare a opiniilor. Deosebirea este aceea că într-o ședință, vorbitorii trebuie să-și susțină părerile cu o documentație atentă și comprehensivă. Aceasta le conferă încrederea necesară pentru a-și enunța opiniile cu o energie și o fermitate pe care alte națiuni le-ar putea considera intimidante. Dar la urma urmei, sunt multe în joc. Scopul unei ședințe nu este acela de a depăși prin vot o minoritate, ci de a ajunge la o decizie comună, pe care echipa să o poată pune în aplicare cu seninătate. Străinii mai puțin obișnuiți cu asemenea proceduri fără echivoc și fără menajamente riscă să rămână pe alături, lingându-și rănilor.

Ierarhiile rigide contravin spiritului de echipă și nu se potrivesc cu perspectiva olandeză a unei societăți egalitariste. Fiecare angajat, de la femeia de serviciu la directorul executiv, este un *medewerker*, un „colaborator” în cadrul companiei. În firmele olandeze, cei din posturile de conducere sunt „coordonatori” și, cu toate că șefului i te adresezi cu *U*, acestuia nici măcar nu-i trece prin minte vreodată să rostească vreun cuvânt ce ar putea aduce cu un ordin. Atunci când apar conflicte de muncă, totul decurge de obicei în cea mai *gezellig* manieră posibilă. În cursul unei greve la căile ferate, lucrătorii au hotărât că numai controlorii de bilete (nu și mecanicii de locomotivă) vor înceta lucrul. Această

decizie a fost larg mediatizată, ceea ce a însemnat că trenurile au continuat să circule, iar oamenii au putut călători fără bilet. Astfel, greviștii și-au dus la capăt acțiunea de protest fără a deranja publicul călător, lovindu-și însă șefii acolo unde îi doare cel mai tare: la buzunar.

Individualismul și încercarea de a ieși în evidență pe cont propriu îi va îndepărta pe membrii echipei, nu aceasta fiind modalitatea de a promova în companiile olandeze. Înaintarea în ierarhie se face grație muncii îndârjite, unui bun spirit de cooperare și educației corespunzătoare. Deciziile adoptate în primii ani ai școlii secundare cu privire la direcția de urmat în domeniul educativ sunt definitorii pentru traseul profesional al olandezilor. Puțini reușesc să ajungă de la lopată la birouri, ca să nu mai vorbim despre consiliul de conducere.

Pe de altă parte, olandezii menționează „ambitiția” ca fiind pe locul al doilea între cele mai importante atuuri pentru reușita în viață (după munca sânguincioasă, dar înainte de educație). Afișarea ostentativă a superiorității este inacceptabilă, dar stratagemele de culise sunt la fel de complexe și de eficiente în companiile olandeze ca în oricare altele din lume. Indicii subtile sugerează progresele înregistrate: olandezii se îmbracă informal la serviciu. Blugii și cămășile descheiate la gât reprezintă o vestimentație perfect acceptabilă pentru bărbați. Costumele închise la culoare sunt rezervate pentru managerii din vârful ierarhiei. Blugii însoțiți de sacou și cravată marchează primul pas spre treptele superioare. Mai sus, blugii sunt înlocuiți cu pantaloni „adevărați”. Aceste indicii vestimentare sunt subtil controlate. A te îmbrăca într-un stil ce depășește poziția pe care te afli contravine spiritului de echipă.

Deși linia de demarcație dintre muncitori și management este aproape singurul aspect care amintește în societatea olandeză de un sistem de clase, relațiile de muncă sunt bune. Negocierile dintre sindicate și management nu au un caracter conflictual. Legea (nu doar tradiția activității în echipă) stipulează că firmele cu peste treizeci și cinci de angajați trebuie să aibă un *ondernemingsraad* – un consiliu al angajaților ce urmează a fi consultat cu privire la toate schimbările importante din politica muncii și la orice problemă ce ține de personal. Chiar și în organizațiile mai mici, angajații au dreptul la întruniri de două ori pe an pentru a cere consiliului de conducere informații privind activitatea firmei. În afara programului de lucru, aceste distincții dispar și

medewerker-ii se retrag cu plăcere la cafenele, unde „colaborează” la o ceașcă de cafea ori la un pahar de bere.

Guvernare și birocrație

Spre deosebire de majoritatea celorlalte națiuni, ale căror autorități formează o castă distantă și detestată, olandezii își respectă în general politicienii și au încredere în ei. Miniștrii și membrii consiliilor municipale dețin o putere executivă considerabilă, dar restul populației îi privește ca pe „unii de-ai noștri” – roțițe importante într-o mașinărie egalitaristă.

Acest lucru duce la o societate cu caracter pregnant managerial, în care autoritățile tind să instruiască populația (dacă să cumpere sau nu, de pildă, o casă într-un anumit oraș ori să închirieze una de anumite dimensiuni), iar oamenii se supun cuminiți. Politicienii schimbă reguli importante, precum cele privind sănătatea, chiriile sau taxele, fără a consulta populația și într-un mod arbitrar pe care alte democrații nu l-ar tolera, și toată lumea este de acord să se supună noilor reglementări, de parcă o mamă colosală ar spune *Doe maar gewoon* („Fiți ascultători”). În rarele ocazii când populația se revoltă – cum s-a întâmplat atunci când olandezii au respins prin referendum Constituția paneuropeană – șocați nu sunt doar liderii, ci și oamenii obișnuiți, precum acei copii care știu că au fost obraznici și se minunează de nou-descoperita lor putere.

În mod surprinzător, în Olanda, unde democrația și egalitarismul sunt atât de importante, regina deține un rol important în guvernarea țării. Suverana nu este doar o figură reprezentativă, ce e frumos înveșmântată și dusă să taie panglici inaugurale și să spargă sticle de șampanie la botezul navelor; regina vine zilnic la lucru și se bucură de respectul națiunii.

Membrii guvernului sunt numiți de suverană și au dreptul de a vorbi (nu și de a vota) în parlamentul olandez (numit Statele Generale și format din Camera Inferioară și cea Superioară, ambele cu membri aleși prin vot). Legile sunt de cele mai multe ori inițiate la vârf, de ministerul de resort, și sunt transmise spre aprobare parlamentului; mai rar traseul este invers. În orașe, puterea este de asemenea centralizată, primarii (numiți, nu aleși) deținând prerogative substanțiale.

Se zice că, dacă închizi doi olandezi într-o cameră, va începe o dezbatere; adaugă un al treilea și vor fonda ori o biserică, ori un partid

politic. Toleranța olandezilor și convingerea lor că orice om are dreptul la o opinie a dus la o abundență de partide politice. Reprezentarea proporțională la alegeri face ca mulți dintre ei să obțină locuri în parlament. Și totuși, Statele Generale nu constituie un focar al disputelor și ciorovăielilor. Membrii parlamentului își petrec timpul nu sărind unul la gâtul altuia, ci angajându-se în activități respectabile precum negocierea, compromisul și crearea guvernelor de coaliție.

Birocrație

Pentru omul de pe stradă, toleranța și negocierile încetează brusc la auzul unei singure fraze: *Dat kan niet* („Asta nu-i posibil”). Olandezii știu că, atunci când sunt rostite aceste cuvinte, e vremea să se ridice și să plece acasă. *Dat kan niet* este arma de ultim resort a autorităților mărunte și a birocraților conștiincioși.

La fel ca armata, funcționăria din lumea întreagă este compusă din personaje croite pe același calapod. Olandezii care nu se împacă deloc cu tendința națională spre flexibilitate visează la o slujbă pe undeva pe culoarele puterii mărunte. Și odată ce și-au pus ceva în cap, se țin de acel ceva. Prind din zbor șabloanele gândirii birocratice, pun mâna pe pix și sunt gata să te facă arșice. Dacă îi surprinzi cumva cu garda jos, dacă observi o porțiță ori încerci să introduci un element rațional în relația cu ei, contraatacă imediat cu *Dat kan niet* și cu asta... te-au terminat.

Limbă

Oricât de buni negustori sunt, olandezii au constatat că le este greu să-și exporte limba maternă. La auzul „g”-ului ei gutural, amatorii bombăne despre boli de gât și scrânteli de buze și renunță cu desăvârșire când încearcă să-i dea de cap lui „ui”. Englezii au pentru tot ce li se pare prea dificil un nume sugestiv: „olandeză dublă”. Van Gogh știa bine ce probleme ridică pentru ceilalți limba lui maternă, așa că își semna tablourile „Vincent”, în speranța că proprietarii de galerii îi vor găsi prenumele mai ușor de pronunțat decât numele de familie.

Pe de altă parte, olandezii nu s-au sfiit niciodată să importe cuvinte din alte limbi. În Olanda, toată lumea are liber în *weekend*, spune *sorry* dacă dă peste tine pe stradă și savurează un *jus d'orange* proaspăt presat. Se pricep de minune să vorbească alte limbi și chiar izbutesc să-și corecteze unele greșeli, ca atunci când spun despre o încăpere că este „îngrămădită” sau se referă la corvoada de a „fierui” rufele spălate. Totuși, nu de mult a apărut o reacție stârnită de impresia că engleza tinde să sufoce limba olandeză în lumea academică și în cadrul comerțului. Pe măsură ce țara întreagă se străduiește să formuleze o definiție mai strictă a ceea ce înseamnă să fii olandez, oamenii afișează o mândrie defensivă cu privire la limba lor. Un ministru a mers atât de departe, încât a sugerat adoptarea unei legislații împotriva celor ce locuiesc în Olanda și vorbesc limbi străine în public; astfel, vânzătorului de la un magazin cu specific marocan i-ar fi interzis să i se adreseze unui compatriot în franceză ori în arabă.

Uneori, caracterul inaccesibil al limbii olandeze constituie un fel de paravan providențial. Când Napoleon a invadat Țările de Jos, i-a forțat pe olandezi să adopte nume de familie – un lucru pe care nu toți se gândiseră până atunci să-l facă. Cei care aveau doar prenume s-au văzut nevoiți să-și găsească rapid un nume de familie și, considerând că aceasta era o măsură temporară și că, odată ce invadatorul va fi expedit din țara lor, vor putea reveni la vechile obiceiuri, mulți au scornit tot soiul de nume bizare, pentru a face haz pe socoteala oficialilor francezi neștiutori. Gluma lor s-a îngroșat însă; există astăzi în Olanda familii care se numesc

Naaktgeboren („născut în pielea goală”), *Hoogenboezem* („piept plin”) sau *Poepjens* („câh-câh”).

Variațiuni ale limbii olandeze sunt vorbite în Belgia (flamanda, sau *Vlaams*) și printre descendenții burilor din Africa de Sud (*Afrikaans*). Deși debitează glume ridiculizante despre belgieni, olandezii invidiază de fapt inflexiunile melodice ale flamandei. Afrikaans are însă un alt efect asupra olandezului de rând: îi provoacă accese de ilaritate, fiindcă i se pare că sună ca bolboroselile unor bebeluși arhaici.

Olandeza este înrudită cu limba germană, deși îi lipsesc lustrul și sonoritatea tăioasă a acesteia. Este o limbă mai moale, mai blândă și mai relaxantă, ce pare a se fi dezvoltat direct din smârcuri și poldere – o limbă *gezellig*. Olandezii atenuază tonalitatea bolovănoasă a multor cuvinte adăugându-le terminația de diminutiv *tje* sau *je*. Astfel, în cafeneaua liniștită din colțul străzii, ei vor comanda nu un pils, ci un *pilsje*, iar bancomatele vă vor invita să introduceți *pasje*. Prietenii și rudele se supun aceluiași tratament. Ce poate fi mai *gezellig* decât să zăbovești la o *kopje koffie* cu mătușica Truusje?!